

קונטרס עורו ישנים

הגאון ר' אביגדור מילר זצ"ל

מאמרי יום הדין

שלשת מאמרי הכנה והתעוררות לימי הדין

נמצא שהחוב הראשון על האדם בחודש אלול, לצורך חודש אלול עצמו ולצורך יום הדין הבא אחר חודש אלול, הוא להודות לה' על שהיה לו שנה טובה וברוכה. והנה האדם עומד עכשיו בסוף השנה וסיפורו הנפלא בידו:

מאמר ראשון

דרכי ההכנה ליום הדין

הודאה על העבר

אבותינו סיפרו לנו התנהגות היהודים שבדור הקודם, איך שעסקו עוד מימי חודש אב בהכנה לחודש אלול, ובעינינו ראינו יהודים מדור הקודם בהתנהגות של זהירות יתירה עוד לפני אלול. הסבא מסלבודקה כבר הלך בחצי אב לקעלם להתבודד ולהתכונן לחודש אלול. רואים אנו איפוא שמחובתינו לעשות הכנה לחודש אלול. אבל בחודש אלול עצמו ודאי שחל עלינו חובת ההכנה ליום הדין הבא לקראתינו, ובכך נרחיב הדיבור מהחובותינו בזמן הזה.

הדבר הראשון הוא להסתכל על השנה שעברה ולהודות להקב"ה שכתב אותנו בספר החיים בראש השנה שעברה והיה לנו שנה טובה ומתוקה.

בואו ונדמה בנפשינו לרגע, אלמלי שמענו במוצאי יום כיפור העבר בת קול משמים שזכינו בדין ונחתמנו לשנה טובה וברוכה ומחכה עלינו שנה שהיא מלאה כל טוב, הלא היינו שמחים עד אין שיעור. הלא אנו רואים האיך שפתאום מתים אנשים ל"ע או קורה להם שאר צרות ה' ירחם, ואין אדם יודע מה יולד לו במשך השנה, ובודאי היה לנו שמחה גדולה עד אין קץ בגלל ידיעה זו שקיבלנו מן השמים שיהיה לנו שנה של שלום וברכה. ועכשיו שזכינו שהיה לנו שנה טובה, אף שלא ידענו זאת מראש, האם בשביל כך נפסיד השמחה הגדולה והשבח להקב"ה על זאת? הרי איגלאי מילתא למפרע שנכתב עלינו שנה טובה בשנה שעברה.

נקוט דוגמא, איש בן חמשים שנה יחשוב: "ב"ה בן חמשים שנה אני". אבל בנוסף לשמחתו על שזכה להגיע לשנת החמשים שלו שהיתה שנה טובה, עליו גם להיות שמח על שנת המ"ט, המ"ח והמ"ז שלו, אלמלא שנת המ"ז שלו לא היה מגיע לשנת החמשים.

חובתינו הראשונה, עוד טרם שאנו מבקשים "כתבנו בספר החיים" לשנה החדשה היא להודות לה' על השנה שעברה. בכל שנה האדם מבקש מהקב"ה שיכתוב אותו בספר החיים, ואיך הוא שוכח את חובתו להודות לה' על השנים הטובים שכבר נתנם לו?

והודאה לאו מילתא זוטרתא הוא. מכל החיובים המוטלים על האדם בעולם הזה, החיוב היותר נחוץ הרובץ על האדם הוא להכיר חסדי השם עליו. וכבר היה רוח ה' על המשורר (תהלים צ"ב): מזמור שיר ליום השבת, טוב, הידעת מהו הטוב האמיתי להאדם? להודות לה'. ולא רק להודות לו, אלא גם לשורר לשמו הגדול, ולזמר לשמך עליון.

אכל סעודות כמעט בכל יום.

שכב במיטה כמעט בכל לילה, אף לילה אחת לא לן בתוך תחנת הרכבת.

לבש מלבושים בכל יום.

כל כך טוב היה להאדם, מה היה חסר לו?

מי שחסרה לו הבנה זו נכשל בחיוב העיקרי שלו לא רק כיהודי, אלא כבן אדם ממין האנושי. שכן חובת כל היצורים, הלא זאת היא חיוב כל אשר נשמה באפו, להודות להלל לשבח לפאר לרומם להדר לברך לעלה ולקלס, חיוב על האדם להודות להקב"ה בכל מין ואופן הודאה שאפשר. הקב"ה אומר: נתתי לך שנה דשנה ורעננה, ואתה חי וקים עכשיו כתוצאה מאלפי טובות שעשיתי לך. הכליות שלך עובדות, הלב פעם בכל יום בלי הפסק, סיבוב הדם פעל בכל יום, כל מהלך הדם בתוך הגוף הוא נסי נסים. כל דבר קטן בגופו של אדם הוא נס עמוק ומסתעף שהקב"ה עושה להאדם בכל עת. ואחר כל השנה של טובות מופלאות כאלה אנו עומדים לבקש לשנה החדשה "כתבנו בספר החיים"? ומה עם השנה שעברה? השכחנו כבר ממנה? היצאנו ידי חובותינו כלפיה? וזהו החיוב הגדול המוטל על האדם.

יקיים מילי דברכות

בגמרא (ב"ק ל): האי מאן דבעי למהוי חסידא - מי שרוצה להיות חסיד, דהיינו חסיד המתחסד עם קונו - יקיים מילי דברכות, ילמוד הלכות ברכות. והנה ברכות כולל דברים רבים: ברכות הנהנין הכולל ברכה לפני אכילה או שתיה ולאחריהם, ברכה קודם השינה, כאשר קם ממטתו מברך להמחזיר נשמות לפגרים מתים, כל היום מסובבים אנו בברכות וזהו עבודתינו: להגיד בבקר חסדך. להגיד לה' חסדו שגומל אתנו מן הבוקר, ואמונתך בלילות. וחסדו עומד אתנו עד לתוך הלילה, שכן אמונה היא מלשון ויהי ידיו אמונה, שנשאר באותו מצב בכל הזמן.

שבח הברכה אינו מתבטא באמירה לבד, אלא צריך להבין ולהתבונן ולהכיר מה שגמל הקב"ה עמנו. האדם הולך על רגליו, כמה בני אדם נבצר מהם כוח נפלא זה שכבר הורגל אצל

אבל כשמברך צריך לברך עפ"י ההלכה הקבועה לכל הברכות לפרטיהן. כשם שאי אפשר לקנות רק עם המטבע שהפיקה המלוכה, והמוכר לא יקבל מהקונה מטבעות שהוא בעצמו או אפילו שמלכות אחרת טבעה, כן לא יתכן לקבל רשות מהקב"ה לאכול הפרי רק אם מברך במטבע שטבעו חכמים בהלכות ברכות. ולכן על האדם ללמוד את ההלכות כדי לידע איך ומה לברך, ואפילו כשאומר הברכה כהלכתה עדיין צריך להכניס כל עומק מחשבתו בתוך הברכה.

מלביש ערומים

וכאשר האדם אומר הברכה מצהיר הוא שהקב"ה ברא את הכל ומלאה הארץ קנינו, ועל האדם להכיר שהקב"ה הוא בעליו הבלעדי של העולם כולו ומה שבתוכו. כשהאדם לובש מלבוש חדש או אפילו ישן, יחשוב כמה טוב יש בה. כמה מן המומחיות משוקעת בלבוש זה, באריגת הלבוש, בכפתורים, בחורי הכפתורים, בכיסים, הלא צריכין חמישים ברכות לכל מלבוש, ואנו כוללים הכל בברכה אחת: ברוך מלביש ערמים! חובת האדם ליקח זמן ולחשוב חשבונו של עולם על כל הטובות שעושה עמו הקב"ה בכל עת וזמן.

נמצאנו למדים שהזכות היחידה שיש לאדם לקבל וליהנות מכל הטוב שהקב"ה נותן, הוא אך ורק כשהאדם מכוון את דעתו להודות להקב"ה על הטובות האלו. ולכן, כשאנו עומדים על סף שנה חדשה חובותינו הוא קודם הכל להודות לה' על כל הטובות של השנה שעברה, האדם צריך להראות להקב"ה שמכיר הוא את עומק הטובות שהקב"ה עושה עמו ושביכלתו להודות לו על זה. אם לאו, הקב"ה אומר: בן אדם יציר כפי, גזלת אותי וחמסת אותי בכל השנה שעברה, וכעת אתה מבקש ממני חיים לשנה החדשה כדי שתוכל לגזול אותי גם בשנה הבאה?

והברכה הוא המחנך הדגול והנפלא. הברכה מחנכת את האדם להכיר שכל העולם שייך להקב"ה והוא יתברך משפיע מטובו על האדם. הברכה אומרת לאדם: הלא תדע שבראשית ברא אלקים את השמים ואת הארץ!

ומכיון שדבר זה הוא יסוד מאוד נעלה בכל חיי האדם בעולם הזה, שידע את בוראו ויכוון לבו אליו, ודבר זה צריך הרבה מחשבה, הרבה זמן, והרבה כוחות, אם כן הוא אחד מהדרכים להתכונן ליום הדין הבא עלינו לטובה. יחשוב האדם כל הטובות שהקב"ה עשה עמו מאת מוצאי יום כיפור שעבר, מרגע שבא הביתה והיה מוכנים עבורו מאכלים ומשקאות טובים. האם חשב האדם פעם על טובה זו, ועל כל הזמנים שבאו אח"כ, החדשים חשון וכסלו כמה טובים היו הימים והלילות, ימי שבת ויום טוב, כמה מיני שמחה היה לו, כמה נחת היה לו מהילדים? לכל המחשבות הללו ממתנינים למעלה שהאדם יחשוב בזה בחודש אלול כשעושה לו דין וחשבון על השנה העברה וליתן הודאה להקב"ה על זה, טרם שיש לנו החוצפה לבקש לחיים טובה לשנה החדשה.

העבודה של ראש השנה, להרגיש מלכות ה'

מקשים העולם: שאם ראש השנה הוא יום הדין, הלא היה מתאים יותר לעסוק כל היום בתשובה, ואיך אנו מניחים את התשובה וכפרה לאחר ראש השנה, ובראש השנה עצמו כל

האנשים כאילו הוא בא מאליו, וזהו ברכת המכין מצעדי גבר. החשב אדם פעם על חסד נפלא זה? בעת ההליכה ברחוב אסור שוב לברך את ברכת המכין מצעדי גבר, כיון שכבר בירך אותה בתפלת השחר עת היה נים ולא נים, אבל על כל פנים יחשוב באמצע היום על דבר הפלאי הזה ויברך בלבבו בעת ההליכה: המכין מצעדי גבר, הנה עשה הקב"ה אתי חסד גדול שאני הולך על שתי רגלי.

בעת שהאדם רוצה לחצות את הרחוב מסתכל הוא בכל הצדדים, פונה לכאן ולכאן לראות אם אפשר לו לעבור ולא יהרג ח"ו, נמצא שעניי האדם הם המקיימים את חייו. האם האדם מודה לה' על העינים? כשאמר בבוקר פוקח עורים עדיין היה עיניו עצומות... יפקח עיניו ויברך לקל חי שנתן לו מכונה נפלאה של עינים.

וזהו קבלה נכונה לשנה הבאה לטובה, שינצל השנה הבאה להודות ולהלל לה' על כל הטובות והנפלאות שעושה תמיד. אין זה מדת חסידות להודות לה', זהו החיוב הראשון של האדם. אפילו גוי גמור בלתי תרבותי הדר בארצות אפריקה מיושבי אהלים וקדר רובץ עליו חיוב להודות לה', שכן חובת כל היצורים! **הבו לה' משפחות עמים**, תנו כבוד לה' כל משפחות הגוים! אפילו גוי זקן יקרא לכל משפחתו ויאמר להם: "בנים, כלנו היום חיים. הבא ניתן שבח והודאה ליוצרנו הקדוש ברוך הוא". על כל משפחות הגוים מוטל חיוב זה מצד השכל להודות לה', אלא שהם אינם עושים את המוטל עליהם, וידענו היטב מה תהיה אחריתם. אבל אנו עם הנבחר בודאי חייבים אנו להודות תמיד להקב"ה, **כי גבר עלינו חסדו**. שבחר בנו הקב"ה מכל העמים, ורצה בנו, ורומם אותנו מכל הלשונות, וקידש אותנו במצותיו.

וזה החוב הראשון לחודש אלול, על האדם ללמוד פירוש המילות של הסיידור. **להודות**, יש לו ביאור מיוחד, **להלל**, יש לה ביאור מיוחד, וכן לאורך כל התפילה. כל הלשונות של שבח אינם לשונות נכפלים, אלא כל אחד מהם מבטא איזה מין שבח שהלשונות הדומות אינם מבטאים.

בורא פרי העץ

בגמרא (ברכות ל"ה): אמר רב יהודה אמר שמואל כל הנהנה מן העוה"ז בלא ברכה כאילו נהנה מקדשי שמים, שנאמר (תהלים כ"ד) לה' הארץ ומלואה. ר' לוי רמי: כתיב לה' הארץ ומלואה, וכתיב (תהלים קט"ו) והארץ נתן לבני אדם? לא קשיא, כאן קודם ברכה כאן לאחר ברכה.

כשאדם נכנס לחנות ולוקח פירות ומכוון צעדיו ליצא מהחנות, יצעק עליו בעל הבית: "סליחה, שכחת לפרוע". אולם אפילו כשהקונה כבר פרע למוכר מחיר הפירות, עדיין לא פרע להקב"ה שלו **הארץ ומלואה**, שיצר את הפירות, וגם ברא **תבל ויושבי בה**. הקב"ה ברא את האדם שיוכל לאוכלו והכין מכונה מאוד נפלאה בתוך האדם שתעכל את הפירות, תזרוק הפסולת לחוץ ואת הטוב תחלק בין הדם ואיברי הדם במקומות שכה נחוצים חלקים אלו. ומיישב האמורא רבי לוי את הפסוקים, שע"י הברכה שהאדם מברך נותן לו הקב"ה רשות לאכול. נמצא שכשאנו רואים ברחוב אנשים הולכים עם שקיות גדולות מלאות פירות וכל מיני מילי דמיזן שקנו, יודעים אנו שכולם גזלנים וחמסנים הם! עד שיברכו להקב"ה שלו הארץ ומלואה תבל ויושביה.

נכנעים אליו. משל לילד המביא לאביו מתנה של מיני צעצועים, שאין לו דבר אחר מה להביא לאביו, והאב המיטיב בכלל לא צריך לזה. הוא אשר העיר ה' את אזנו של עבדו מיכה המרשתי לשמוע בלימודים (מיכה ו'): במה אקדם ה' אכף לאלקי מרום, האקדמנו בעולות, בעגלים בני שנה, הירצה ה' באלפי אילים ברבבות נחלי שמן?

והוא הקדמה נחוצה לראש השנה, שירגיש האדם שה' הוא המלך הבלעדי, והכוונה ב"מלך" הוא שיש למלך את כל מה שהיחיד צריך, ובכוחו לתת לו או למנוע ממנו, כי מלך שאין בכוחו למשול על בני אדם אינו מלך כלל ואין מלך בלא עם. לדוגמא: השולט על שטחים עצומים של הרי חול, ארצות שלא עבר בהם איש מעולם, וחופץ מזה אין בהם כלום, אם יכריזו עליו שהוא מלך, הרי זה גידוף כלפי מלכי מדינות גדולות המלאות כל טוב, שהרי אפילו מלך אביון אינו. ולכן מקודם צריך האדם להבחין מה זה מלך, ואח"כ יכול להכריז כל היום "ה' מלך". ולקבל הרגשה זו שה' מלך צריכים להתבונן מה יש לו לאותו מלך, ואיזו חשיבות יש לזה אצלי.

חשיבות החיים - לא המתים יהללו קה

הרמב"ם מקשה קשיא חזקה: כשהתורה מתרה את עם ישראל שישמרו את התורה כתוב: אם שמוע תשמעו אל מצוות ה', אז ונתתי גשמיכם בעתו יורה ומלקוש, ואכלת ושבעת וגו'. וכל התורה מלאה בברכות אלו כשישראל ישמרו את חוקתיה כמו: ונתתי שלום בארץ וגו'. ולמה התורה אף פעם לא מבטיחה שבזכות שמירתה יזכו לחיי העולם הבא, וכשיעברו על התורה אז לא יזכו שנשמתן יאירו באור החיים?

ונעתיק לשונו הזהב בהלכות תשובה (פרק ט' הלכה א'): מאחר שנודע שמתן שכרן של מצוות והטובה שנזכה לה אם שמרנו דרך ה' הכתוב בתורה הוא חיי העולם הבא, והנקמה שנוקמים מן הרשעים שעזבו ארחות הצדק הכתובות בתורה היא הכרת, מהו זה שכתוב בכל התורה כולה אם תשמעו יגיע לכם כך, ואם לא תשמעו יקרה אתכם כך, וכל אותן הדברים בעולם הזה. כגון שובע ורעב, ומלחמה ושלום, ומלכות ושפלות, וישיבת הארץ וגלות, והצלחת מעשה והפסדו, ושאר כל דברי הברית. כל אותן הדברים אמת היו ויהיו, ובזמן שאנו עושין כל מצוות התורה יגיעו אלינו טובות העולם הזה כולן. ובזמן שאנו עוברין עליהם תקראנה אותנו הרעות הכתובות. ואעפ"כ אין אותן הטובות הן סוף מתן שכרן של מצוות, ולא אותן הרעות הן סוף הנקמה שנוקמין מעובר על כל המצוות.

ומתוך הרמב"ם: ...נמצא פירש כל אותן הברכות והקללות על דרך זו. כלומר, אם עבדתם את ה' בשמחה ושמרתם דרכו, משפיע לכם הברכות האלו ומרחיק הקללות עד שתהיו פנויים להתחכם בתורה ולעסוק בה כדי שתזכו לחיי העולם הבא וייתב לך לעולם שכולו טוב ותאריך ימים לעולם שכולו ארוך, ונמצאתם זוכין לשני העולמות, לחיים טובים בעולם הזה המביאים לחיי העולם הבא. שאם לא יקנה פה חכמה ומעשים טובים אין לו במה יזכה, ואם עזבתם את ה' ושגיתם במאכל ומשתה וזנות ודומה להם, מביא עליכם כל הקללות האלו ומסיר כל הברכות, עד שיכלו ימיכם בבהלה ופחד ולא יהיה לכם לב פנוי ולא גוף שלם לעשות המצוות כדי שתאבדו מחיי העולם הבא, ונמצא שאבדתם שני עולמות. שבזמן שאדם

התפילה מיוסדת לקבלת מלכות שמים ואין כמעט זכר בתפילת ראש השנה לתשובה וכפרה?

הרי מסדר הדברים מוכח שנחופץ לנו יותר הענין של מלכות, וכשנצליח לקבל איזו השגה במלכות שמים כבר הועלנו הרבה לעצמנו. והביאור בזה, דכתיב (תהלים קי"א): **ראשית חכמה יראת ה'.** ראשית חכמה היינו המובחר שבחכמה, כמו ראשית אוני, המובחר שבכוחי. ראשי בשמים, המובחר שבבשמים. ראשית שמנים, המובחר שבשמנים. והמובחר שבחכמה הוא יראת ה', אין לך חכמה עמוקה כעמקותה ואין לך חכמה שגדולה כגדולתה. ואיוב נשא משלו (פרק כ"ח): **ויאמר לאדם, הקב"ה אומר להאדם, הן יראת ה' היא חכמה וסור מרע בינה.** והחכמה הגדולה והנוראה של יראת ה' הוא התיקון לכל המכשולים. אם מתחזקים באמונה שהיינו יראת שמים, הכל ממילא מתוקן. ולכן בראש השנה שהוא היום הרת עולם בו ביום עוסקים לקבל עול מלכות שמים, וממילא יכולים אחר כך בעשרת ימי תשובה ויום כיפור לתקן הפרטים היינו המעשים, ע"י תשובה וחרטה.

הרי הסדר שהציבו חז"ל מלמד אותנו שלא מתחילים במעשים, אלא בעבודת השכל של אמונה וקבלת עול מלכותו יתברך, והתוצאה הישירה הם מעשים של תשובה ומעשים טובים הבאים בעקבותיהם בעשרת ימי תשובה. העבודה של ראש השנה היא לקבל הרגשה בה' מלך ה' מלך ה' ימלוך לעולם ועד, וזו ההכנה הנחוצה ביותר ליום הדין.

וכדברים האלו דיבר בקדשו בעל החובת הלבבות בארוכה בהקדמתו לשער עבודת האלקים. ומבאר שם למה בספרו מתחיל הוא בשער היחוד ולאחרי כן שער הבחינה (דהיינו לבחון ולהתעמק בריבוי החסדים הנפלאים שבבריאה), ואח"כ שער עבודת האלקים. ומסביר שבלי התבוננות יסודית בכל חסדי ה' ובלי ההרגשה בחסדי ה' לא יתכן להיות נכנע להקב"ה, ורק אחרי שמבינים חסדי ה' בעמקות אפשר לקבל הרגשה של הכנעה. וכמו שרוח ה' דיבר בפי נעים זמירות ישראל (תהלים קט"ז): **מה אשיב לה'**, האיך אדם בא להרגשה של חיוב הודאה לה'? רק אחרי שמכיר **כל תגמלוהי עלי**, שמוטל על האדם חיוב גדול כלפי הקב"ה. והרי אי אפשר לשלם לו, כי מי הקדימני ואשלם, אמר הנביא. ולכן באה לאדם הרגשה נפלאה זו: **מה אשיב לה'**, היש דבר שבזה אוכל להשיב להקב"ה? וכלשונו של החובת הלבבות: "שהכנעה זו (היינו ההכרה בחסדי ה') הוא יסוד לעבודת ה', ובלי זה אי אפשר להיות עובד ה'".

החובת הלבבות מחדש לנו חידוש בגדר מהות עבודת ה'. שאם היינו שואלים מה זה עבודת ה', הרי כל אחד היה עונה שעבודת ה' פירושה קיום התורה לכל פרטיה ודקדוקיה. אבל החובת הלבבות כותב שגדר עבודת ה' היא הכנעה, דהיינו שמקבל הטובה מרגיש מחויב למטיבו, ובגלל הרגשת חובה זו מחפש הוא דרכים לפרוע חובותיו. והנה כל ענין ההטבה לחבירו הוא כשאחד חסר לו משהו או צריך עזרה במשהו, מספקים לו מחסורו או עוזרים לו ועי"ז מטיבים אתו. ואפילו עבד המביא כוס מים לרבו, מטיב הוא עם רבו הזקוק עכשיו לכוס המים, ועכשיו העבד הוא המטיב.

ובעולם הזה בין אדם לחבירו לא נמצא עבודה של הכנעה, שכל עבודה הוא באמת הטבה שמטיבים למקבל. אבל עבודת ה' שונה בתכלית, שהרי אין לנו שום אפשרות להטיב עם הבורא כל עולמים, וכל עבודתינו הוא רק להראות כמה אנחנו

ק"ח). ואם על הים ראו חמשים ומאתים מכות, הרי שבמזונות יש לכה"פ ר"נ נסים. הלחם בא מעפר. ויש בתוכו כל החומרים של עפר ואי אפשר לאכול עפר, אלא שהקב"ה עשה מכונה בחכמה אין סוף שחומרי העפר יוציאו את החטים כדי שיוכל האדם לעשות בו לחם. וכמו שבקריעת ים סוף הגיעו כלל ישראל להכרה חדשה במלכות שמים ושירה חדשה שבחו גאולים, היינו ששרו "ה' ימלוך לעולם ועד", כי הכירו בהכרה חדשה שלו יתברך תכרע כל ברך, וכל קומה לפניו תשתחוה, וכל הלבבות יראו אותו כי הוא בעל יכולת הכל, כך גם בחתיכת לחם יש אותו ענין של התחזקות אצל האדם בהכרת מלכות שמים. אלא שחסירה להאדם ההתבוננות, אבל מי שיתבונן היטב ודאי יבא להרגשה אמיתית במלכות ה', וקנה קנין נצחי לנפשו ומדזכי לגופיה בעולם הזה זכי לנפשיה לעלמא דאתי, אשרי לו.

העיקר לאהוב את עצם החיים

כל זה הנו פרט אחד מהחיים, אבל עיקר העיקרים הם עצם ה"חיים". כל אחד צריך להרגיש מתיקות החיים ברוחניות ובגשמיות, להרגיש הנאה בשאיפת אויר לתוך הריאות, להתבונן כמה אושר יש בכל רגע ורגע של חיים, לא לחכות ח"ו להודעת הרופא שיש לו רק עוד ימים ספורים ואז פתאום יתחיל להרגיש כמה טוב להיות בחיים. ומה גם אם יוסיף מחשבה שבכל רגע של חיים יכול לקנות נצחיות, נצח נצחים של תענוגים ועידונים, ותענוגים כאלה שרק הקב"ה יכול להמציא. ולכן אחרי התבוננות זו כשבאים לבקש על החיים, אז פורצת הבקשה: כתבינו לחיים, והמלים מקבלים משמעות עמוקה אצל האדם ויש לו הרגשה ברורה שיש מלך אדיר שבכחו לתת חיים.

היוצא מדברינו, שההקדמה לימים הנוראים ולמעשים טובים הוא האמונה במלכות ה'. וההקדמה להרגיש מלכות ה' הוא ההתבוננות בחסדי ה' להבין כמה טובים הם החיים שמשפיע בעל החיים.

חפץ בחיים

מבקשים אנו: זכרנו לחיים מלך חפץ בחיים. והנה הקב"ה בודאי חפץ הוא בחיים, השאלה היא אם אכן **אנחנו** חפצים בחיים. עבודה הראשונה של האדם היא להראות ע"י מעשיו כמה כל יום של חיים חשוב אצלו. כמה חשובה לו כל שעה של חיים, כמה מעריך הוא כל רגע של חיים.

ודבר זה למדנו מדברי רבותינו (מכות י'): בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. נמצא שה"מוליכין אותו" תלויה בכמה הוא "רוצה", מי שיש לו רצון יותר אז ה"מוליכין אותו" יהיה ביותר סיעתא דשמיא. רבותינו מעתיקי השמועה ספרו לנו על רבי יהודה נשיאה (תענית כ"ד). שגזר תענית והתפלל לגשמים ולא נענה. והבין שהוא איננו חשוב כ"כ בעיני הקב"ה, ואמר: אוי לו לדור שכך עלתה בימיו, ומבואר אח"כ: חלש דעתיה ואתי מיטרא, שאחרי החלישות הדעת מדדו בשמים שעכשיו תפילותיו באות מקירות לבו ונענה מן השמים. כמבואר בחז"ל (ברכות י) עה"פ (ישעיה ל"ח): ויסב חזקיהו פניו אל הקיר ויתפלל אל ה'. מאי קיר? אמר רשב"ל מקירות לבו. יש חלל הלב ויש בשר הלב. תפלה הבאה מחלל הלב, אע"ג שזה גם לב,

טרוד בעולם הזה בחולי ובמלחמה ורעבון אינו מתעסק לא בחכמה ולא במצוה שבהן זוכין לחיי העולם הבא, עכ"ל. ותירוץ הרמב"ם ברור. ששכר הגדול ביותר הוא בעולם הזה שהוא עולם המעשה וכאן יכולים אנו לעשות עוד מצוות ומעשים טובים ולעסוק בתורה. כל זמן שהאדם חי יכול הוא לעשות פעלים לטובה, אפשר לו לזכך את נשמתו יותר ויותר, בכל רגע שהאדם כאן בעולם הזה יכול הוא להשלים עצמו בכל מיני השלמות, והגדול מהם הוא להכיר את הנותן ברוך הוא, ולברך ברכות ולהודות לה'. מי שמת בחצי ימיו בודאי יקבל שכר על כל מה שעבד את הקב"ה בעולם הזה, אבל חסרים לו כמה שנים שבהם היה יכול להשלים נפשו, לזככה, לטהרה ולצחצחה. ולכן כל אחד רוצה לזכות באריכות ימים, הכל כדי שנזכה לעסוק בתורה ובמצוות כדי שנקבל שכר בעולם הבא שהוא נצחיות.

ולכן אין התורה מדברת אודות שכר הקטן של עולם הבא, אלא על השכר הגדול, שהוא לחיות בעולם הזה בשלום ובשלוה, כדי שיוכל לעסוק בתורה ובמצוות בחייו. חיים אינם ענין של יותר שמחה לחוד, יותר חתונות, מעדנים טובים וכו', הכוונה של חיים הוא היכולת להשלים את עצמו יותר ויותר. ויש כמה מיני השלמות שבהם צריך האדם להשלים עצמו. בוודאי צריך ללמוד מסכתות הש"ס כדי שיהיו מחודדים בפיו, יש כמה דברים נחוצים, אבל הכי גדול והנחוץ שבכולם הוא **חיוב ההודאה להקב"ה, וליתן את שירת ההלל להקב"ה על החיים שקבלנו בשנה שעברה.**

זכרנו לחיים

ולכן מבקשים אנו שהקב"ה יתן לנו חיים, כדי שנוכל לעשות את המוטל על האדם החי, להללו ולשבחו בכל עת מצוא. וכמו שאמר המשורר בעת אשר רוח ה' פעם בקרבו (תהלים קי"ט): **תחי נפשי ותהללך.** תן לי חיים כדי שאוכל להללך, ולסיבה זו האדם כאן בעולם הזה, כדי לשבח שמו של הקב"ה.

ועכשיו נבין שמוטל על האדם להבין הערך של "חיים", אם לא מבינים את ערך "החיים" לא יתכן להבין משמעות של "מלך". עיקר קבלת מלכות ה' הוא ההבנה שיש לו יתברך כח על החיים שלנו בדיוק כמו מלך הדיוט שבזה הוא נקרא מלך ומכירים במלכותו היות שיש בכוחו לנהל את חייו. **באור פני מלך חיים.** כשהמלך מאיר פנים כולם מרגישים בטוחים בחייהם, ואם אין המלך מאיר פניו כולם מפחדים ממנו. במה דברים אמורים, כשמעריכים את החיים. אבל כאשר חסרה לגמרי ההרגשה של חשיבות החיים, אז אין הרגש בכבוד המלכות, וגם אין הרגש אמיתי באימת המות, ואכול ושתה כי מחר נמות אומר הרשע.

המוציא לחם מן הארץ

מי שאוכל לחם ולא התבונן אף פעם בחסדים שיש בפרוסת הלחם, האם אפשר לו שירגיש איזו הרגשה של הכרת הטוב להקב"ה על כך שיש לו לחם? וכי חשב פעם על כך שהלחם מעניק לו חיות והכל עפ"י ה', (כתוב (דברים ח'): לא על הלחם לבדו יחיה האדם כי על כל מוצא פי ה', הרי הלחם עפ"י דבר ה' נותן חיות להאדם. וכמה נפלאות יש בלחם עד שמגיע לשלחנו של אדם? קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף (פסחים

הנקודה היסודית של האמונה כולה ועל כל אחד לחשוב בזה ברציפות, היא שה' הגדול שהוא חי וקים מציאותו כולל חכמתו ומחשבתו הגדולה, ומחשבתו מרוכזת על ענין אחד בכל תבל ומלואה: עם ישראל! זהו חלק מאמונתנו, ומי שיש לו נקודה חלושה באמונה זו הוא בסכנת רוחנית גדולה. צריכים ללמוד ולהעמיק בנקודה זו שעם ישראל הם היחידים בתורה שהקב"ה דיבר עמהם. האם מצינו פעם בכל התורה וידבר ה' אל יואהן או אל פעטריק לאמר?! האם מתייחסת התורה לשום אומה אחרת, להבבליים להרומיים לרוסים או לארצות הברית? לא!

וזהו שסידרו הקדמונים בתפילת ערבית: **ואמונה כל זאת וקים עלינו כי הוא ה' אלקינו ואין זולתו**, זהו היסוד הראשון, והיסוד השני הוא: **ואנחנו ישראל עמו**.

היחיד כחלק בתוך כלל ישראל

בהתקרב יום הרת עולם, כשכל באי עולם עוברים לפני הקב"ה כבני מרון והקב"ה פוקד כל יצורי קדם וזוכר מעשים רבים והמון בריות עד אין תכלית, עלינו להבין ענין חשוב: בזמן שביית המקדש היה קיים והיו מקריבים קרבנות ציבור תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם היה לכל ישראל חלק בקרבנות אלו ע"י קיום מצות מחצית השקל. כל איש יהודי נתן את תרומת ה' מחצית השקל, וציוותה התורה שכל ישראל יתנו מטבע שוה של מחצית השקל, העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט ממחצית השקל, כולם היו נותנים אותה מטבע של מחצית השקל לפי חשבון של עשרים גרה השקל.

וכאן המעיין שואל: כיון שהיתה צורך בהתנדבות העם לצורך קרבנות ציבור למה לא קיבלו מעשיר הרוצה ליתן נדבת לבו יותר ממחצית השקל? והתשובה היא, שכוונה התורה בזה שמחצית השקל יהיה כח המאחד את כלל ישראל בקרבנות הציבור, לא לבד הכהן המקטיר הוא המגיש הקרבן לה' בצדקה, אלא כל ישראל העשיר והעני, הלמדן ועם הארץ, שותפים הם בקרבנות הציבור. לשום איש אין לו חלק גדול מחבירו בשותפות הגדולה זו, בנתינת מחצית השקל הראה היהודי שהוא "חבר" בכלל ישראל, ובתוך עמו הוא יושב.

ואת זה חייב האדם לדעת כשמבקש מהקב"ה שנה טובה ומתוקה: שלא בזכות עצמו יקבל את זה אלא בזכות שהוא חלק של האומה כולה. וזהו כוונת החכמים ששנו בלשון המשנה: "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", החלק לעולם הבא אינה ניתנת ליחידים, הוא ניתנה לכלל ישראל. החלק שכל יהודי מקבל לאחר מאה ועשרים שנה, הוא שהתורה והמצוות שעוסק בה והיראת שמים שקונה לנפשו נותנת לו הזכות להיות חבר בכלל ישראל, אותה אומה המיוחדת, מי כעמך ישראל גוי אחד בארץ, שלהם מגיע עולם הבא, שכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא.

ולכן כשהאיש מתבונן לפני ימים הנוראים וחושב לנפשו באיזה זכות יבוא לפני הדר כבודו של הקב"ה? התשובה היא שכשהיחיד מקושר לכלל ישראל אז הוא בא כחלק מהעם ישראל כולו, אין האדם הנלבב רוצה לבוא ביחידות בשום פנים ואופן.

אין ממהרים לענות בשמים. אבל תפילה הבאה מבשר הלב, מקירות לבו, מיד עונים לו מן השמים.

כל שהאדם רציני יותר מסייעים לו יותר, זהו הכלל של בדרך שאדם רוצה לילך מוליכין אותו. מי שמתפלל בקלות בלי התאמצות, גם מן השמים אין מתאמצים לענותו, אבל אם התפילה מגיעה מקירות הלב גם בשמים מתאמצים לענותו. ולכן כך היה אצל הקדמונים שבשמים שמעו תפילותיהם ואצלינו בעו"ה אין שומעים, מפני שחסרה לנו הפנימיות, ה"רוצה שלנו" הוא חלוש מאד, ממילא המוליכין גם כן חלש.

ואחרי שרוצים חיים ומתבוננים בחסדי החיים, ומגיעים להרגשה שהקב"ה הוא המלך על החיים ומבקשים על החיים בלב אמת, אז יזכה לחיים לשנה החדשה.

יסוד הראשון של התורה שהקב"ה הוא המציאות האמיתי היחיד

בתורה ישנם שני יסודות עקריים. הראשון הוא, בראשית ברא אלקים. הקב"ה ברא את העולם ועשה יש מאין בדיבורו, **דבר ה' שמים נעשו**, והקב"ה הוא מנהיגו ובעליו של העולם ומחדש בטובו בכל רגע תמיד מעשה בראשית.

כל העולם כולו דמיון הוא, הוא דמיונו של הקב"ה, אבל אין שום מציאות אמיתי של "עולם", ורק דבר אחד אמיתי יש בכל המציאות והוא הקב"ה. וכלשונו של רבנו הרמב"ם (הלכות יסודי התורה פ"א ה"ד): הוא שהנביא אומר וה' אלקים אמת. הוא לבדו האמת ואין לאחר אמת כאמתו והוא שהתורה אומרת אין עוד מלבדו, כלומר אין שום מצוי אמת מלבדו כמותו, עכ"ל.

אנחנו, גופותינו מורכבות מחומרים שונים שבהתחלפות הזמן כולם שבים לעפר ומתמוגגים לאין ואפס. מציאותנו כולו דמיון, בעוד מאה שנים לא ימצא מכולנו שום דבר, כלום לבד מהנשמה הטהורה ששבה למקור מחצבתה להקב"ה. היש בנו אמת? כולו דמיון. רק ה' החי וקיים לנצח הוא אמת, כאן בעוה"ז הכל דמיון שוא.

היסוד השני בתורה, הקב"ה רוצה רק בעם ישראל

הנקודה השניה היא שהקב"ה חושב רק אודות כלל ישראל. וכמו שהתורה מכרזת (דברים י'): **הן לה' אלקיך השמים ושמי השמים הארץ וכל אשר בה, רק באבותיך חשק ה'**, ובגלל אהבה זו להאבות, **ויבחר בזרעם אחריהם**, ואיזה זרע? **בכם**. ובחירת ה' היא עד **כיום הזה** אשר אנו עומדים בו כעת. מכל הבריאה כולה "משמי השמים ועד מתחת לתהום" רצון הקב"ה סובב סביב עם ישראל, זהו הכלל הגדול שבתורה.

כשהולכים ברחוב ורואים כל מיני אנשים מאומות שונות, על היהודי להבין שרק יהודים שומרי התורה הם הנחוצים בכל התמונה וכל השאר כאילנות וכעשבי השדה הם. **הן גוים כמר מדלי**, עמים גדולים וחזקים בנקודת עין הקב"ה הם רק כהחלודה המרה שעל הדלי שבה שואבים מים, וכל הגוים כאין ואפס נגדו וכהבל וריק נחשבו, הבל הבלים אין בהם ממש. עיקר מחשבתו של הקב"ה הוא אודות עם ישראל, **רק זה ולא שום דבר אחר, באבותיך חשק ה'**, עם ישראל נחלת הקב"ה הוא, אנו בניו והוא אבינו, **בנים אתם לה' אלקיכם**, רק ישראל הם בניו של הקב"ה.

האיש הנלבב מתקשר עצמו לאחרונים ולראשונים, לתנאים ולאמוראים, וגם להאבות הקדושים אברהם יצחק ויעקב. לומד הוא פרשיות התורה אודותם בעיון, ומעיין במדרשי חז"ל איך שמסבירים אין ספור פרטים נפלאים מחייהם של האבות, האמהות והשבטים, הנביאים הראשונים, הנביאים האחרונים, עזרא ונחמיה, העיון בקורות חייהם הוא עולם של אושר. הדרך היחידה להתקשר עם גדולי האומה לאורך הדורות הוא אך ורק ע"י לימוד תורתם.

ולכן אותם שהם שמחים עם המציאות שהם שייכים לעם ישראל, הם מברכים בכוונה את הברכה שלא עשני גוי. יש להם קשר עם יהודים יראים, אותם יהודים מוכנים הם לבא בראש השנה לפני מלכו של עולם ביחד עם כל היהודים היראים שבעולם כאיש אחד. והקב"ה אומר: אני לא אשפוט אותך כיחיד אלא אשפוט את כל החבורה הנפלאה של כלל ישראל ביחד. כוחתינו דלים מדי לבוא לפני הקב"ה כיחידים, זקוקים אנו לכוח של ציבור שיחבר אותנו. ובכן מובן מה שרבותינו הקדושים מסדרי התפילות לא תיקנו לומר "כתוב אותי בספר חיים", אלא "כתבנו בספר החיים", כל היהודים היראים מהדר גאוונו יתברך ביום הדין הנורא ביחד. הכוונה של חיים הוא חיים בעולם הזה וחיים בעולם הבא, והכוונה ביחד עם כל הצדיקים והחסידים החיים אתנו שהם כח המעמיד את כלל ישראל. אנו מבינים עכשיו את אחד מהחובבים של יום הדין הבא לפני ראש השנה.

ארבע הצעות לחודש אלול

עכשיו נציע ארבעה עצות בחיי היום יום, והם פינות שיעסוק בהם היהודי כדי שתהא נפשו נכללת בתוך כל האומה באמת ויוכל לבוא ליום הדין ביחד עם כל ישראל, ביחד עם החסידים ואנשים שקנו שלימות גדול בנפשם. אמנם הם רק ארבעה מהמון דוגמאות, אבל כל אחד מהם לעצמו הוא הישג גדול לקונה אותו, וממנו ילמד מי שפותח את לבו לתשובה ולדמותם לשאר ענינים. שמעו הדברים כי נעמו.

דוגמא ראשונה - ואברכך מברכך

הקב"ה אמר לאברהם (בראשית י"ב): ואברכה מברכך, אני אברך אותם המברכים אותך. וכן שם הקב"ה בפי בלעם בן בעור מפתור אשר על הנהר (במדבר כ"ד): מברכך ברוך, אותם שהם מברכים את ישראל יהיו מבורכים בעצמם. ולמדים אנו שאפילו כשהמברך את ישראל אין כונתו כל כך בשלימות וברכתו מן השפה ולחוץ, מ"מ מקבל ברכת הקב"ה עליו שהוא ברכה שלימה.

הרי דרכינו מוכן לפנינו: והוא לחנך עצמינו לברך יהודים אחרים. כשצועד ברחוב ליד ישיבה אז יברך האדם בפיו ויאמר: ברוך יהיה ראש הישיבה וכל ביתו ואת הנלוים עליו. כל המגידי שיעור וכל בני הישיבה יהיו מבורכים בנחת, בפרנסה בריאות, ובאריכות ימים. ילמוד האדם לעשות זאת לפחות פעם אחד ביום, ולא דווקא כשצועד ליד ישיבה אלא אפילו כשנמצא בריחוק מקום יברך את ראש הישיבה ואת הנלוים אליו וכל השייכים להישיבה, ויברך במאור פנים ובריוח ואל יהיה קמצן בברכותיו. לאחר שאמר ברכה זו הוא כבר אדם אחר ממה שהיה קודם, עכשיו הוא אדם שהוציא מכח אל הפועל את התקשרותו לכלל ישראל, ולהחשובים שבתוך כלל ישראל.

הבנה באיסור של מראית עין

וכדי להיות חלק מכלל ישראל צריך להתכלל בתוככי כלל ישראל, לא לפרוש מן הצבור, ואין להיהודי להתכלל לשום אומה או ארגון אחר. בודאי מותר לעסוק עם גוים לצורך פרנסה וכדומה, אבל ידע האדם שהוא שייך בפיתל בלתי מנותקת לכלל ישראל ולא יהיה לו קשר עם שום ארגון אחר, רק להארגון הנקרא "כלל ישראל".

ומכאן נבין האיסור של "מראית עין" הנוגע להלכות רבות בש"ס. שעל היהודי מוטלת החובה שכלל ישראל יביטו עליו בעין טובה ולא כעברייני. ולכן כשנחוץ לו לפרוט כסף על מטבעות קטנות, וכדומה, לא יכנס לחנות שמוכרים שם טריפות, משום שברחוב נראה כאילו קונה הוא טריפה, ואפילו כשהוא מדקדק גדול ומקנח את המטבעות מחשש שמא נמצא עליהם פרורי טריפה, מכל מקום אל יכנס לחנות מוכרת טריפה מחמת חשש "מראית עין". זהו משל אחד מהמושג של התכללות בתוך כלל ישראל, והמקור לזה מן התורה הוא, מן הכתוב (במדבר ל"ב): והייתם נקיים מה' ומישראל. עם ישראל יהיה להם דעה טובה על האדם, מאוד נחוץ שהיחיד וכלל ישראל יהיו בשלום ובמישור ולא תתפרד החבילה.

אם יחליט איש לעזוב את הציבור ולגור בודד במדבר ששמה לא יטרידו אותו בני אדם ויהיה מנותק לגמרי מאנשים, יהיה האיש צדיק וחכם, אבל איש הזה הוא כשלון מוחלט. אפשר להצליח בעולם הזה ובעולם הבא רק בתוך עם ישראל.

על היחיד להתכלל בתוך ציבור שומרי אמונים להקב"ה

וזהו תפלתנו: על הצדיקים ועל החסידים, ועל זקני שארית עמך בית ישראל, ועל פליטת ספריהם ועל גרי הצדיק ועלינו. גם אנו כוללים עצמינו בתוך עם ישראל ובזכות זה אנו מבקשים, ושיים חלקנו עמהם. תשים את גורלנו בתוך עם ישראל כשבראשיהם הם הצדיקים והחסידים. ולומדים אנו מכאן דבר גדול: שהשייכות שלנו תהיה עם יהודים חשובים, יהודים שומרי תורה ומצוות בזהירות. טעות גדול להאדם לעקור דירתו מביבה חרדית משום ששורר שם צפיפות ולילך לגור למקום מרווח הרחק משאון החרדית.

התקשרות היחיד עם הדורות הקודמים

למדנו איפוא כמה גדול הוא דבר זה להיות חלק מעם ישראל השומר נאמנות להקב"ה, אבל יש כאן עוד נקודה חשובה: על האדם להיות קשור בקשר אמיץ לדורות הקודמים, לחכמי ישראל מוסרי התורה ולעם ישראל ששמרו נאמנות לתורה במסירות נפש. הלומד גמרא לא ישכח להתקשר עם חכמי התלמוד התנאים והאמוראים הקדושים, יתקשר בקשר חזק לר' שמעון, ר' יהודה, ר' עקיבא, ר' אליעזר ור' יהושע. יתקשר בקשר אמיץ עם האמוראים שלומד את תורתם, ר' יוחנן, רב יהודה, רב הונא, רב ושמואל, אביי ורבא. להלומד את תורתם של הראשונים יש לו הזכות והכח הגדול להתקשר להראשונים שכבר נפטרו. האמת הוא שהם יותר חיים ממה שאנו חיים, הם חיים בגן עדן ודבריהם קימים לעולמים, בני ישיבה מעיינים ומייגעים עצמם על תורתם בכל קצות תבל מאז ועד עתה. דבר זה הוא נקודה נחוצה עד למאוד, לרבים מאתנו אינו מובן מה זה להיות מנותק מעמנו וממורשתנו.

כשאדם יושב עם משפחתו יכין עצמו לדבר בשבחם של גדולי ישראל, זה יכנס למוחות הילדים, הם שומעים. ואם מחנך הוא או מלמד, ידבר בשבח תלמידי חכמים באזני תלמידיו, הם לא ישכחו לימוד זה. ואפילו כשמדבר עם סתם אנשים. שירת ההלל הזה לחסידים ויראים לא דבר קטן הוא, וכלשון רבנו יונה (שערי תשובה, שער שלישי אות קמ"ח): **וכאשר יתיצב בתוך העם וידבר עם חבריו, ידבר בשבח עבודתו ותהלת יראתו, ולשבח עבדיו ויראיו, ויזכה בהגיון לבו ומבטא שפתיו בלא יגיעה ופועל כפיים, זכות גדולה עד לשמים.** רק ע"י המחשבה והדיבור בשבח עובדי השי"ת, בשבח של מקומות התורה.

עוד מבאר שם רבנו יונה את הכתוב (משלי כ"ז): מצרף לכסף וכור לזהב ואיש לפי מהללו. פירוש הכתוב הוא, שכשם שערך הזהב תלוי כפי שיעור העבודה שהשקיעו בה הצורפים, ושוויות הזהב נמדדת כפי שיעור שעבדו עם הזהב בכור האש, כן נמדד מעלת האדם. **איש לפי מהללו**, אם משבח הוא את המעשים הטובים ואת החכמים והצדיקים תדע ובחנת כי איש טוב הוא ושרש הצדק נמצא בו, כי לא ימצא את לבו רק לשבח את הטוב והטובים תמיד בכל דבריו, עכ"ד.

וע"י דיבורים הללו יהיה האדם מקושר עם הצדיקים, הרי נתמלאה הבקשה **ושים חלקנו עמהם**, ובבוא יום הדין הגדול יאמר הקב"ה: איש זה אם כי איננו אחד מן הצדיקים, אבל נמנה הוא עמהם, הוא מקושר עם חברייו זו, הוא מהלל את חכמי התורה, לכך אשפוט אותו עמהם.

דוגמא רביעית - ואהבת לרעך כמוך

ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה. אבל איך מגיעים לקיים כלל גדול זה? וזאת אשר שמעתי מגדול אחד ז"ל: יבחר לו האדם איש אחד שאין לו שייכות פרטי אתו, יסתכל עליו ויחשוב אודותיו, וימצא כמה סיבות לאהוב אותו היהודי. בהכרח יאהב את צורתו, הלא בצלם אלקים נברא האדם ומה גם צורתו של יהודי שומר תורה ומצוות. אחר זמן ימצא בלבו אהבה לאיש הזה, ולא יקשור עם האיש הזה קשר, רק יאהב אותו משום שהוא אחיו מעם ישראל. לאחר תקופה תתפשט אהבה זו בשלב אחר שלב ותתפרד למרחקים, וגם יהודים אחרים תקח תחת חסותה. וכגלי הים שעברו את הגדרים ושוטפים את שמוצאים, כך תשטוף אהבה זו את הקרובים ואת הרחוקים.

על כל יהודי לעסוק ולהשקיע כוחות נפשו במצוה זו של ואהבת לרעך כמוך, ואם לא יעבוד עליה ויחפשנה כמטמונים לא ימצאנה וגם לא יבינה, ויאבד לנפשו מרגליות יקרה. אבל אם ירדוף אחריה ישיגה והקב"ה יאהב אותו ויתן לו שכרו כאחד שאוהב את עמו, וכלשון המסילת ישרים: "אין הקב"ה אוהב אלא למי שאוהב את עמו."

סיכום ארבע ההצעות

לסיכום: הדרך היחידה לזכות בדין הוא אם הוא ביחד עם כלל ישראל, ובכל מה שמוסיף לאהוב את עם ישראל מתקרב הוא יותר להקב"ה. הקב"ה אמר יש שני "ואהבת": א) ואהבת את ה' אלקיך, ב) ואהבת לרעך כמוך. כשהאדם עוסק בשתי אהבות אלו, אז כשמגיע יום ראש השנה כשיעמדו במשפט כל יצורי עולמים, הקב"ה יאמר: איש זה הראה לי בחודש אלול שהוא אחד עם שאר יהודים, הוא אחד עם כלל ישראל, הוא

וזכה בשתיים: הראשון שזכה לברכת התורה מברכיך ברוך, ושנית, שעכשיו נשתנה הוא למי שמתאחד עם גדולי האומה ועם תלמידי חכמים שבהם, שהם לב האומה.

אם אי אפשר לו לעשות זה בתמידות, אז יעשה זה מפעם לפעם או לפחות פעם ביום ויברך את הלומדים לא רק בכלליות אלא יפרט שמותיהם, אם יעשה כן לכל חודש אלול אז כשיבא יום הדין אז יהיה נראה בשמים באור אחר לגמרי.

מי האיש שהתחיל עם עבודה זו כבר רשם את שמו לנסיעה אל שלימות. בראש השנה יאמר הקב"ה: איש זה עושה פעלים לטובה עם מתנת החיים, אתן לו עוד שנה של חיים כדי שיוכל להמשיך מעשיו הטובים, ומברכותיו הוא עצמו יבורך כי את כל אשר מברך יבורך. ואם לא עשה האדם כן, יוכל ח"ו הקב"ה לקרא עליו הפסוק (משלי י"ז): **למה זה מחיר ביד כסיל**. למה אתן מחיר היקר מכל, החיים השווים כל כסף שבועולם, ליד כסיל שלא יתנהג עם מתנת חיים זה כדבעי, הרי רואה אני מהשנה שעברה שהוא הפסיד את כל המחיר היקר הזה, ולמה זה אכתוב אותו בספר החיים עוד הפעם?

דוגמא שנייה - הוי דן את כל האדם לכף זכות

דרך האיש הוא להקטין את הזולת, למצוא רק חסרונות בכל אדם, למצוא את הרע בעושה טוב ואת השקר במדבר צדק, ובעצמם מוצאים כל מיני מעלות.

יבחר לו את מישהוא וינסה למצוא מעלות האיש הזה. (א) קודם כל הוא בן לאומה קדושה עם ישראל, וגם הוא ירא וחרד למצוות ה', הוא חלק מעם קדוש, הלא איש הזה מונע עצמו מאכילת טריפות ומאכילת בשר בחלב.

(ב) וגם מלובש הוא בבגד הקדוש של ציצית ובכל יום מניח תפילין, הלא מבואר בגמרא (ברכות ו'): וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך אלו תפילין שבראש. אם התפילין הוא גא ת האומה כלפי הגוים, מה איפוא יחשוב יהודי אחד על חבירו בנוגע התפילין? ממילא תחשוב על היהודי הזה: כמה גדול מעלתו שמניח תפילין ושם השם נקרא עליו!

(ג) תסתכל על שאר נקודות טובות בהיהודי הזה. יש לו בנים ובנות ומשלם הוא הרבה ממון כדי ליתן להם חינוך של תורה, הם יהיו יהלומים בהאומה בעתיד, כמה קדושה מונח בהיהודי הזה השייך לעם קדוש?

יפליא האדם עכ"פ פעם אחד ביום יהודי חרד לדבר ה' שהוא שייך לעם קדוש, והקב"ה חושב מחשבות אודות יהודי החרד הזה באינטערעס מיוחד.

דוגמא שלישית - להלל חכמים ועבודת השי"ת

על האדם ללמוד לשבח תמיד תלמידי חכמים וצדיקים רבנן ותלמידיהון. בין כל העמים והלשונות אינו בנמצא יופי כזה כמו הבן תורה. בחור ישיבה היושב ולומד תורה כל היום, אין לו שייכות עם דברים גשמיים ועבירות, הבחור הזה הוא באמת מובחר הבריאה כולה. אם האדם לא יכול לעשות כן בכל עת, על כל פנים ידבר מזה פעם ביום, כמה שונים הם יהודים יראים מכל העמים אשר בכל העולם, כמה חשובים הם לעומתם במעלותיהם, במדותיהם ובתוכנם ע"י דרכי הקדושה שנתן הקב"ה לעמו.

דיבורים אלו מקשרים הם את האדם לעמו, זה משים את חלקו עם הצדיקים ועם החסידים ועם זקני שארית עם ישראל.

הקב"ה רוצה שבני אדם יבינו את האמת שבבריאה, שאין עוד מלבדו. ולכך כשהאדם מבקש מהקב"ה איזו בקשה כבר נתמלא לבו מחשבות אודות הקב"ה, שהוא כל יכול, שבני אדם הם נגדו כאין וכאפס, וזהו הישג גדול לאדם. וכיון שהשיג האדם את האמת הנורא הזה כבר השלים חלק מתפקידו, והקב"ה ממלא בקשתו. נמצא שאין ענין התפילה שהאדם יזכיר להקב"ה אודותיו ועל צרכיו, כי הקב"ה יודע הרבה יותר מהאדם אודות מציאותו ומה שחסר לו. כוונת התפילה היא רק להשיג בדעת כל המחשבות הללו שהקב"ה רוצה שהאדם יחשוב, ולפיכך אין הקב"ה ממלא כל צרכיו עד שיתפלל, שאז הצורך מכריח את ההכרה שאין לאדם כלום בלי שהקב"ה הוא הנותן, וכשמכיר הוא דבר זה אז הקב"ה ממלא צרכיו ורצונותיו. יסוד התפילה הוא להכיר שהקב"ה שומע תפילת כל פה. לאחר תקופה יקנה האדם לעצמו כח דעה זו, והקב"ה אומר: אם חושב אתה שאני שומע, אז אני שומע, ואני שומע כל הזמן. אבל כשאתה מבטא ומאמין בזה אז אשמע בקשתך ואמלא אותה.

בשום אופן אין להבין את ענין התפילה כמין השתדלות גשמי, כעין העני הרוצה איזה טובה מעשיר, וחונפים אותו, אומרים לו מה שרוצה הוא לשמוע, שולחים אליו אנשים שאוהב אותם שישתדלו עבור הטובה. מהות התפילה הוא לשנות את מהות המתפלל. וכפי המידה שמשנה האדם את עצמו בשעת התפילה, לפי מדה זו יענה אותו הקב"ה בתפילתו כדי לחזק אותו שיעשה כן להלאה. ומכאן נבין שהן אמת שהקב"ה שומע תפילת כל פה, אבל רצון יראיו יעשה, הקב"ה יעשה מה שהצדיקים מבקשים כיון שהם שלמים בכל ענין ע"י תפילתם שקירבה אותם להקב"ה כפי המבואר.

וראש השנה הוא היום המיוחד שחייב האדם לשנות את מהלך מחשבתו. ולכן לפני שעושין תשובה על אלפי החטאים ופשעים שעצמו מלספר, בין אדם למקום ובין אדם לחבירו, הלא צריכים להשיג הדעת שנחסר מהאדם על מציאות הקב"ה, והדבר הראשון שעל האדם לחשוב הוא: ה' מלך. ולכן תפלתנו בראש השנה הוא על מלכיות המוזכר לרוב בתפילות היום, כולי האי ואולי יכנס בנפש איזו הבנה במלכות ה'.

ולכן תוקעים בראש השנה. כדי שע"י התרועה שהתורה קוראה "זכרון תרועה" נגיע לכמה מחשבות שהקב"ה רוצה שנחשוב, וכשאנו חושבים מחשבות אלו אז הם זכרון טוב לפני הקב"ה.

אמונה הוא יסוד המוצק של ראש השנה, כפי שיעור האמונה שבאדם, כך הוא השיעור שבו מוכן הוא ליום הדין. שהאמונה כוללת הכל. מותר לשוב על עבירה מסוימת בראש השנה, אבל החטא הגדול ביותר הוא לשכוח מהקב"ה, כמו שמזהירה התורה (דברים ח'): השמר לך פן תשכח את ה' אלקיך.

ויזכר אלקים את נח

בברכת זכרונות בראש השנה אנו אומרים: וגם את נח באהבה זכרת ותפקדהו בדבר ישועה ורחמים בהביאך את מי המבול לשחת כל בשר מפני רוע מעלליהם, על כן זכרוננו בא לפניך ה' אלקינו להרבות זרעו כעפרות תבל וצאצאיו כחול הים, ככתוב בתורתך (בראשית ח'): ויזכר אלקים את נח ואת כל החיה ואת כל הבהמה אשר אתו בתבה, ויעבר אלקים רוח על הארץ וישכו המים.

אחד עם גדולי ישראל מן הדורות שעברו ובדור הזה, בגלל זה יזכה בדין שאתן לו עוד שנה של חיים טובים ומתוקים. הקב"ה מאמין בברואיו שבודאי יקיימו כל הנקודות הללו בשנה הבאה, ואז, ושים חלקנו עמם. אשים חלקו עם כלל ישראל וגדולי ישראל שאיש זה מקושר אתם בקשר של קיימא, ולעולם לא נבוש. אז לא יבוש לא בעלמא הדין ולא בעלמא דאתי.

ארבע נקודות הללו אם כי הם בנקל לכל מי שרוצה לקנות אותם, אבל עדיין כל כך יקרים הם, כל אחד מהם הוא כאבן היהלום הזורח ומלא חן בעצמו, וגם מבהיק את כל סביבו בשביבי אור.

מאמר שני

יעלה זכרוננו

ביאור פסוקי זכרונות בתפלת מוסף ראש השנה

אמנם כן, ראש השנה יום דין הוא לכל באי עולם וכל מחשבה של תשובה יכולה להפוך את הבינוני לאדם שזכיותו מרובות, אף על פי כן לא תיקנו רבותינו בעלי כנסת הגדולה בנוסח התפילה לומר "על חטא" בראש השנה, אלא תיקנו לומר פסוקי מלכיות זכרונות ושופרות בתפילת מוסף. ועליהם הוסיפו רבותינו האשכנזים בעלי המסורה פיוטים נפלאים בנויים על מאמרי חז"ל המפוזרים עם תוכן עמוק הנוגעים לענינים אלו של מלכיות זכרונות ושופרות, ומעט מזעיר נזכר שם עניני תשובה. (והקול נשמע מגורי האר"י שבימים הנוראים היה הולך להתפלל לבית מדרש האשכנזים בצפת, שאמר שפיוטיהם בנויים עפ"י יסודות הקבלה. וראה ראינו אחד קדוש מדבר בספר שבלי הלקט סימן כ"ח, בשם רבינו תם ז"ל, שבשעה שיסד הקליר את הפיוט "החיות אשר הנה מרבעות כסא" להטה אש סביביו, ומפי רבותיו גאוני לותר שמע כן.)

בתורה הקדושה נקרא ראש השנה (במדבר כ"ט): **יום תרועה**, ובמקום אחר (ויקרא כ"ג) מבארת התורה את סגולת התרועה בשופר: **זכרון תרועה מקרא קודש**, שע"י התקיעה בשופר יעלה זכרוננו לפניו יתברך. אבל הרי האמת היא שהקב"ה אינו צריך לדבר שיזכיר אותו אודותינו, וכמו שכתוב (דברי הימים ב', ט"ז): **כי ה' עיניו משוטטות בכל הארץ**. ופשוטו של מקרא שהקב"ה משוטט בכל העולם בלי שום הפסק כלל, בכל יום בכל שעה ובכל רגע הוא יתברך משיג על הכל ויודע כל דבר גדול וקטן, מחשבות אדם ותחבולותיו ויצרי מעללי איש. ואם כן ישאל השואל, למה זה צריכים אנו לתקוע בשופר בר"ה?

ביאר ענין התפילה

אמנם קושיא זו קשה על עצם התפילה. למה קבע הקב"ה הסדר שנבקש ממנו על צרכינו, וכי אין הקב"ה יודע מה האדם צריך, ואם אינו רוצה ליתן, אז מה תועיל הבקשה? הלא אם נצדק מה ניתן לו?

והתשובה היא שהקב"ה רוצה שנבקש ממנו כדי שנחשוב אודותיו. תפילה הוא לשון מחשבה, וכמו שאמר יעקב ליוסף (בראשית מ"ח): ראה פניך לא פללתי, ופירש רש"י: לא מלאני לבי לחשוב מחשבה שאראה פניך עוד, פללתי לשון מחשבה, כמו (ישעיה ט"ז) הביאו עצה עשו פלילה, ע"כ.

מחשבה גדולה ומסתעפת איך שנבראו כל המאכלים הללו מן הקרקע ומן הבעלי חיים. זאת אחת המחשבות שמחויב האדם לחשוב בראש השנה וכמו שאנו אומרים בפסוקי זכרונות: ונאמר (תהלים ק"א): **טרף נתן ליראיו יזכר לעולם בריתו**, האדם מחויב לזכור את זה. ודוד משיח ה' אמר (תהלים כ"ג): **תערך לפני שלחן נגד צוררי**. כשישב המלך דוד על כסא מלכותו ולפניו כל מעדני מלכים, לא שכח להזכיר כי הקב"ה הוא זה שערך את השלחן לדוד בשעה שהיה מסובב שונאים שונים ומשונים.

בגמרא (קידושין ל"ב): מעשה בר' אליעזר ור' יהושע ור' צדוק שהיו מסובין בבית משתה בנו של רבן גמליאל, והיה רבן גמליאל עומד ומשקה עליהם. אמר ר' אליעזר: מה זה יהושע, אנו יושבין ורבן גמליאל עומד ומשקה עלינו? א"ל: מצינו גדול ממנו ששמש. אברהם גדול הדור היה, וכתוב ביה והוא עומד עליהם וכערביים נדמו לו, ואנו לא יהא רבן גמליאל עומד ומשקה עלינו?

אמר להם רבי צדוק: עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ואתם עוסקים בכבוד הבריות, הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים ומוריד מטר ומצמיח אדמה ועורך שלחן לפני כל אחד ואחד, ואנו לא יהא רבן גמליאל עומד ומשקה עלינו?

רבי צדוק אמר להם: בל תשכחו את העיקר שבכל הסעודה, העיקר אינו מי שהכין את הסעודה, אלא מי שיצר את המאכלים הללו וזן ומפרנס את הכל. ועוד למדנו מסיפור זה מה זה שקרא דוד שהקב"ה עורך שלחן, ורבי צדוק מבאר להם שהקב"ה משיב רוחות ומעלה עננים ומוריד מטר ומצמיח אדמה. כמה ישמח האדם ביום הגשמים, הקב"ה עורך לפניו שלחן, וכמה יגיל וישיש הבר דעת ביום חם שהקב"ה מבשל את התפוחים על האילנות ע"י כח השמש. התפוחים ושאר פירות האילן אינם זקוקים לבישול כתפוחי אדמה שצריך לבשלם על האש מפני שכבר בישלם הקב"ה ע"י חום השמש בעודם באילנות. פירות טובים ורעננים צריכים למזג אויר חום שיבשלם, ובמקום להתאונן על המזג ביום חם, ישמח האדם שהקב"ה עורך לפניו שלחן!

השמש שרחוקה מן הארץ כתשעים מליון מייל שולחת את כחותיה לתוך המאכלים, השמש היא חלק של מכונת האוכל המתנהלת ע"י הקב"ה. דוד המלך ידע היטב שיש עבד המבשל לו את המאכלים ויש עבד שאופה בשבילו, אבל מכל מקום לא שכח שהקב"ה הוא הזן את העולם כולו. והקב"ה אינו נותן לאכול בצמצום, נותן הוא **בחון, בחסד, וברחמים**, וכל זה עושה כדי שיכירו שהוא אחד ושמו אחד, **בעבור שמו הגדול**.

ארבעים שנה במדבר

בפסוקי זכרונות אנו מזכירים מה ששם ה' בפי שליחו הנאמן ירמיהו בן חלקיהו מן הכהנים אשר בעגות: **כה אמר ה' זכרתי לך חסד נעוריך** (ירמיה ב'). אני זוכר לכם לישראל את החסד שעשיתם עמדי כשהייתם אומה צעירה, אהבת כלולותיך, **לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה**.

אין הכוונה שרק הקב"ה זוכר, כלל ישראל צריכים גם כן לזכור את הימים הללו, כשהיו ארבעים שנה במדבר, מקום צמאון נחש שרף ועקרב, והקב"ה המציא להם מים מצור החלמיש ומזון מן השמים, לחם שמלאכי השרת אוכלים. ארבעים שנה לא הוצרכו לחפש אחר פרנסה בגלל שהקב"ה

הנה נח עמד בתיבה שהיתה בעצם ספינה שטה בלב ים, סביב התיבה הכל מים. וידע נח שלא רק סביב התיבה הכל מים, אלא על כל הארץ. ולא סתם שיש מים, אלא שהכל חרוב ונחרב, וימח את כל היקום אשר על פני האדמה, מאדם עד בהמה עד רמש ועד עוף השמים, וימחו מן הארץ וישאר אך נח ואשר אתו בתבה. לא היה לנח שום מקום לנוס שם, ובמחוץ עלתה המחשבה: **מאין יבא עזרי?** מאין יהיה לנח ולבניו אוכל אחרי שלא ישאר בתבה מן האוכל שהכין? כל העולם היה שמים, אבל זכר אלקים את נח. הקב"ה הוא בעליו של כל העולם ומחשבתו על כל ברואיו מקרני ראם ועד ביצי כינים.

צריכים אנו לחשוב כאילו אנו עומדים על ספינה באמצע הים ומן הצדדים יש רק מים ושמוון והקב"ה זוכר אותנו. בראש השנה צריך האדם לומר על חטא, על החטא הכי הגדול שאין גדול כמותו, והוא ששכח מהקב"ה. כשנולד האדם הוא בדרך גלמוד כנח לאחר המבול, ערום יצא מבטן אמו וצריך הוא להתפרנס ולמלאות כל צרכיו. והתמיה בוקעת ועולה: **מאין יבא עזרו?** אבל הקב"ה זוכר את בני האדם, וכשם שזכר את נח ובזכותו זוכר הוא את צאצאי נח

יציאת מצרים

זכרון נוסף שאנו מזכירים בראש השנה הוא: ויזכר אלקים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב (שמות ב'). כשאבותינו היו נשקעים במצרים מאתיים ועשר שנה, וקראו אל ה' בחזקה אז: וישמע אלקים את נאקתם ויזכר אלקים את בריתו. הקב"ה איננו שוכח מהבטחותיו, הוא ימלא את כל מה שהבטיח להאבות ובגלל אבות יושיע בנים.

מצרים של אז היתה החזקה שבעמים. כל כסף העולם זרם למצרים בשני השבוע ואח"כ שוב בימי הרעב, כשהם מכרו את הדגן שצברו בעצת יוסף. למלכי מצרים היה זהב ומטמוניות עד אין שיעור וסוף, וגדול מאוד היה כוחם ואפילו עבד לא יכול היה לברוח משם, ושם נשתקעו אבותינו בעבודת הפרך מאתיים ועשר שנים. מי פילל ומי מילל שבני ישראל יצאו משם ויראו את מפלת שונאיהם? **ומצרים מקברים את אשר הכה ה' בהם**, בכל הצדדים היו מונחים מתים מן האומה המצרית, וישראל יצאו ביד רמה בעצם היום הזה טעונים זהבם ומרגליותיהם של המצריים.

ועלינו לזכור שככל החזיון הזה יארע שוב אתנו. וכמו שאנו אומרים בראש השנה: וזכור לנו ה' אלקינו את הברית ואת החסד ואת השבועה אשר נשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה, ויום אחד תתקיים הנבואה (ישעיה נ"א): ופדויי ה' ישובו ובאו ציון ברנה. וכל העולם יראו איך שכל הבטחות של נביאי האמת וצדק נתקיימו במילואם ודבר אחד מדבריהם אחור לא ישוב ריקם. בוודאי, כשהבעל תוקע עומד על הבימה מעוטף בטליתו ולבוש בקיטל והשופר בידו, כבר מאוחר מדי לחשוב כל המחשבות הללו, אז צריך לכוון לצאת כדת וכדין ולשמוע מאה קולות כמו שההלכה מחייבת, אבל קודם לכן עלינו לזכור כל המחשבות הללו.

הזן את העולם כולו

הקב"ה זוכר אותנו וזן את העולם כולו, אבל האם אנו זוכרים אותו? זהו חובותינו בראש השנה. כשהולכים מהחנות עם מטעני אוכל, החיוב לחשוב: מי ברא את אלה? ויש כאן

ודבר גדול הוא כשהקב"ה נוקם נקמת עם ישראל מאת הרשעים, ודבר זה השיב ר' אלעזר לרב אחא קרחינאה (ברכות ל"ג), ששאל לו רב אחא: אלא מעתה גדולה נקמה שניתנה בין שתי שמות, שנאמר (תהלים צ"ד) קל נקמות ה' א"ל אין, במילתיה מיהו גדולה הוא. והיינו כשהקב"ה עושה נקמה בצוררי ישראל, במחרפיהם ובלוחציהם, אז הנקמה דבר גדול הוא, שהקב"ה קל נקמות מתנשא לשפוט הארץ ומשיב גמול על גאים, הרשעים שנתגאו על הקב"ה, ולכך נזכרה נקמה בין שני שמות הקב"ה. וגדולה הוא הנקמה שסיימה בה התורה שירת האזינו (דברים ל"ב): כי דם עבדיו יקום ונקם ישיב לצריו.

ולכן כשאומרים בראש השנה "זכרון תרועה" אין זה לעורר את הקב"ה שיחשוב מעם ישראל, אלא שהקב"ה רוצה שכלל ישראל יזכרו כל אלה הדברים, ואז יעלה זכרונו לפני הקב"ה לחן ולחסד ולרחמים לחיים ולשלום.

שלא עשני גוי

מחשבה מאוד נחוצה ביום הדין היא המחשבה של בחירת עם ישראל, שלא עשני גוי. ואין הכוונה לגוים פחותים, אלא על גוים עשירים ממשפחות אריסטוקרטיות. כל ישראל אפילו הפחותים צריכים להבין מעמדם הרם, שנבחרו מכל גויי הארצות ורק להם יש עולם נצחי, כל ישראל דווקא יש להם חלק לעולם הבא. וכמו שאמר הכתוב (דברים ד'): **השמור לך ושמור נפשך מאוד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב**. יצייר האדם במחשבתו את המעמד שהוא ויחשוב תמיד אודות המעמד שהוא שהוא גדול על הכל, אף פעם לא זכו אף אחד מכל גויי הארצות לשמוע קול ה', **השמע עם קול אלקים**? רק לעם ישראל ניתנה גדולה זו.

וחובתינו לחשוב בראש השנה על מעמד הנורא של מתן תורה, ולכן מזכירים אנו את השופר של מתן תורה בפסוקי שופרות: אתה נגלית בענן כבודך על עם קדשך לדבר עמם, מן השמים השמעתם קולך ללמד לעמך תורה ומצות ודברות קדשך מלהבות אש.

חובותינו לדבר עם ילדינו על המעמד הגדול ההוא, **והודעתם לבניך ולבני בניך**, לא רק ביום השבועות אלא בכל השנה. ובאמת המעמד של מתן תורה הוא סמל לנו על מה שיהיה לעתיד בימינו, וכמו שסדרו המסדרים הקדושים בנוסח דקדושה במוסף דשבת, **והוא יושיענו ויגאלנו שנית וישמיענו ברחמי שנית**, כמו שכבר השמיענו פעם אחד את קולו בעת שאלקי מתימן בא, והופיע מהר פארן, ואתה מרבבות קודש, ונגלה כבוד מלכותו על הר סיני, נזכה שוב לראות מחזה נורא כזה, **לעיני כל חי לאמר הן גאלתי אתכם אחרית כראשית להיות לכם לאלקים**.

מלכות השם

בקריעת ים סוף כשעם ישראל ראו עין בעין את מלכות השם ואיך שהוא מנהל את כל הבריאה אז אמרו שירה בקול גדול ובשמחה עצומה, ובסוף השירה אמרו: ה' ימלך לעולם ועד, זהו תכלית כל הקריעת ים סוף. יכול היה הקב"ה לעשות את פרעה חולה שלא ירצה לרוץ אחר עם ישראל, אבל הקב"ה רצה להראות לישראל שהוא בעל היכולות כולם ומשדד כל כוחות של הבריאה כרצונו, וישראל למדו את הלימוד הגדול

סיפק להם כל חסרונם, **שמלתך לא בלתה מעליך ורגלך לא בצקה** (דברים ח'). לא הוצרכו לקנות בגדים חדשים ולא לילך לרופא רגלים, לאם היה להם שום טרדות גשמיות, והקב"ה שמר אותם תחת ענני הכבוד ולזכר זה יושבים בסוכות, למען ידעו דורותכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל.

יחשוב האדם שהוא לן לילה אחת בשכונת מחבלים ובידו צרור מרגליות, ויודעים זאת שכניו המחבלים. האם יש לו סיכוי לנוח בלילה על משכבו באין צוחה? כן היה עם ישראל במדבר. סביבותם ישבו אומות חזקות אנשי השם אשר מעולם וידעו ששם הולך מחנה ישראל וכל טוב מצרים בידם, מי שמר את עם ישראל? הקב"ה! והוא שומר אותנו גם עכשיו. טיפש הוא זה שחושב שהמשטרה או ראש העיר שומרים עלינו, רק הקב"ה שומר עמו ישראל לעד, ומשגיח הוא מן החלונות שישראל יוכלו להתקיים בין האומות. ראש השנה הוא הזמן לחשוב מחשבות הללו, יסתכל האדם בחומש וילמוד פרשיות אלו בעיון ויצייר במחשבתו הצורה האמיתית של ישראל במדבר.

אריסטון לצדיקים

הרבה מתפילות ראש השנה סובבים על התגלות מלכות ה' לעתיד לבא כשימלוך ה' אלקינו לבדו על כל מעשיו בהר ציון משכן כבודו, וכל הרשעה כולה כעשן תכלה כי תעביר ממשלת זדון מן הארץ. וכוונת המסדרים אנשי כנסת הגדולה היא שביום ראש השנה נחשוב על זה שיבא אליהו לבשרנו הנה בא משיח צדקינו, זה היום שקוינו לו ותתגלה מלכות שמים והקב"ה ישא נס לקבץ גליותינו, ובעת ההוא יתן טרף ליראיו ולפום צערא אגרא, לפומא דעבידתא עבידן מטללתא.

בעת ההיא תיערך סעודה גדולה, אריסטון לצדיקיא יתקן ושרותא, נגידין קמיהון אפרסומון נהרתא, חמר מרת דמבראשית נטיר בי נעותא. וכבר הרחיב ישעיהו בן אמוץ הנביא בחזון הסעודה ההיא (ישעיה ס"ה): **כה אמר ה' אלקים הנה עבדי יאכלו ואתם תרעבו**. עם ישראל יסבו לשולחנות זהב וכסף על רצפת בהט ושש, יגישו להם מעדני מלכים לעלם עלמיא, והרשעים יעמדו שם מעבר לגדר ויציצו לפנים ולא יגישו להם מאומה. וכיון שרשעים מתאווים מאוד להנאות יהיה זה להם צער נצחי (מובן שכל זה משל הוא כי שכר ישראל יהיה דברים טובים הרבה ממאכלים שיגישו להם). יעמדו שם כל רשעי עולם מתחת לגדר, עמלק ונכדיו אגג והמן, סנחריב, נבוכדנצר, אנטיוכס, טיטוס, כמלנעצקי ראש הקאזאקן, טרקמווידא ראש האינקוויזיציה, סטאלין והיטלר, כולם יהיו רעבים כדוב לאחר החורף, ויראו את היהודים האומללים אתמול והמכובדים היום אוכלים סעודה דשנה והם יהיו על סף המות מחמת רעב, **הנה עבדי ישתו ואתם תצמאו**, הרשעים יעמדו עם לשונם לחוץ ויסתכלו על הצדיקים השותים.

הנה עבדי ישמחו ואתם תבושו. בעולם הזה הרשעים עינו את היהודים למות וקראו להם כל מיני שמות של גנאי, אבל בעולם הבא יראו בעיניהם איך שבני ישראל מתענגים ומתפנקין בכסי רותא ואלה רשעי ארץ חשובים הם ממש כעפרא דארעא, הם יהיו עומדים בבושה גדולה מאוד יותר ממה שעמדו היהודים הנהרגים לפני הנאצים הארורים, **הנה עבדי ירנו מטוב לב ואתם תצעקו מכאב לב ומשבר רוח תלילו**, וכל זה יהיה מחזה שיעמוד לנצח נצחים.

שמחת החיים

החיוב על האדם בעולם הזה לקיים שני דברים:

הראשון, שצריך לשמוח בחיים. להרגיש נעימות ועריבות בחיים על העולם ועל כל הטוב שברא בו הבורא. מה שהאדם מבלה את זמנו במחשבות ודיבורים של התאוננות ועצבנות זה מוכיח שהוא אינו ממלא תפקידו שדורש ממנו הקב"ה, הקב"ה ברא את העולם מלא בכל טוב כדי שישמח האדם במעשיו, והמתאונן עובר על רצון ה'. חבל מאוד על הזמן היקר שבמקום להיות שמחים חושבים מחשבות של עצבנות וכמה אי נעימות שיש לו בחיים, הקב"ה אינו נותן שכר למחשבות כאלו.

החיוב השני המוטל על האדם, הוא לשיר לה' על כל הטוב שעושה עמו ומקרא מלא דיבר הכתוב (תהלים צ"ז): שמחו צדיקים בה'. **שמחו צדיקים**. על הצדיקים, היהודים החרדים לדבר ה', להיות שמחים, והשמחה תהיה, בה'. יתבונן האדם וירגיש שהקב"ה הוא הגורם לו את כל השמחה, ולכך ישיר ויודה להקב"ה. וכן אמר הכתוב: שירו לו, המשורר מצוה שני דברים: קודם כל, **שירו!** תהיו שמחים עם כל הטוב, על אלפי מתנות הטובות שהקב"ה משפיע תמיד להאדם, ואח"כ, **לו**. תבינו שהקב"ה הוא הלא זה שגורם ומשגר לכם את כל הדברים המשמחים, וההודאה והשירה תהיה לשמו הגדול.

רבים מהיהודים החרדים עוסקים בחלק השני ב'לו, עובדים הם את הקב"ה, אבל שוכחים מהדבר הראשון: **שירו!** קודם צריכים להיות שמחים. מי שאינו שמח מראה שאינו מבין את החסדים שהקב"ה עושה עמו, אם כן חבל על כל החיים שלו שחי באפילה. אבל כדי להיות שמח כמו שצוה הכתוב זה לוקח זמן, צריך לזה הרבה התבוננות, צריך לחשוב ולהתעמק בזה עד שיתבררו ויתבהרו הדברים להאדם.

העולם הזה דומה ללילה

מה שהאדם אינו מרגיש בגודל החסדים שמקבל בכל עת ובכל שעה ערב ובקר וצהרים מהקב"ה, הטוב שלא כלו רחמי והמרחם שלא תמו חסדיו, זהו בגלל האפילה שמלאה בה העולם הזה ומסובב את האדם מבואו לעולם ועד צאתו מהעולם, וזה שאיננו מרגיש הרגשי הודאה לה' מראה שהוא חי בתוך האפילה ומטייל בה כאחד העוורים המובהקים. הלא זה שמתאונן הנביא (ישעיה ט'): **העם ההולכים בחושך**. ובגמרא (ב"מ פ"ג): תני רב יוסף (תהלים ק"ד): **תשת חשך ויהי לילה**, זה העולם הזה שדומה ללילה בו **תרמוש כל חיתו יער**, אלו רשעים שבו שדומין לחיה שביער.

ענין זה הוא יסוד עצום בכל חובת האדם בעולם הזה. ומה שרוב האנשים חיים באפילה ואינם שמים על לב גודל החסדים שהקב"ה גומל אתם ואינם מודים לו על כל טובו, זה אינו מחסר במשהו את החיוב הגדול והעצום המוטל על האדם לשמות, ולשמוח בה' דווקא. והחיוב הוא גם על כל הגוים בהבנת שמחה זו ובהודאה לה'. והכתוב מצוה את האנושיות (דברי הימים א' ט"ז): **הבו לה' משפחות עמים**. כל הגוים כולם בואו ותנו להקב"ה, השחורים, הפארטריקאנים ויושבי איי הים הרחוקים. והכתוב ממשיך: ומה תתנו להקב"ה? **הבו לה' כבוד ועוז**, תנו כבוד וגבורה לשמו הגדול. ואם הגוים מחויבים בכך, קל וחומר בן בנו של קל וחומר העם הישראלי שאותם בחר ה' לנחלה לו. וכלשון המשורר (תהלים קל"ז): **הללו את ה' כל גוים שבחוחו כל האומים**, אבל האומה הישראלית על אחת כמה וכמה, **כי גבר**

הזה. כשהאדם יחשוב מחשבות כאלו, אז כשיגיע ראש השנה אז ירעש אצל האדם: ה' מלך ה' מלך ה' ימלך לעולם ועד.

יתרגל האדם לחשוב שתי דקות ביום על מלכות ה', שהקב"ה הוא זה העושה את כל המעשים והוא מסתכל על האדם בתמידות ללא הפסק, הרבה קודם ראש השנה צריך האדם לקנות בנפשו את הקנין הזה שהקב"ה שומר אותו בכל רגע. אין שום חסרון לבקש פרנסה ושאר צרכים גשמיים בראש השנה, אבל חובותינו העיקרי הוא לבנות את מחשבתנו ביום הדין הגדול הזה עם היסודות. אין אומרים בראש השנה "על חטא" הגם שכל הרהור תשובה יכול להפוך את המאזנים לטובה, מכל מקום יש תשובה שהוא נחוצה יותר מזה, והוא לקנות דעה במלכות השם.

ראש השנה הוא יום שיכולים להכין את הדעת שיהיו נכונים לקבל פני השכינה, כשיתמלא מוח האדם עם כל המחשבות הללו אז קנה בנפשו קנין גדול וחשוב עד למאוד ויוכל לבוא לפני הקב"ה עם מחשבות שהקב"ה רוצה בהם. העושה ככה יהיה זוכה בדין, ובודאי עליו להמשיך בתשובה והתקרבות לה' בעשרת ימי תשובה וביום כיפור.

מאמר שלישי

מתנת התשובה

החסיד רבנו יונה מגירונדי פתח את ספרו שערי תשובה בזה הלשון: מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם בראיו, כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם לחסוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו. ולמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו, לרוב טובו וישרו כי הוא ידע יצרם, שנאמר (תהלים כ"ה): טוב וישר ה' על כן יורה חטאים בדרך. ואם הרבו לפשוע ולמרוד ובגד בוגדים בגדו, לא סגר בעדם דלתי תשובה, שנאמר (ישעיה ל"א): שובו לאשר העמיקו סרה, ונאמר (ירמיה ג'): שובו בנים שובבים ארפא משובתם. והזהרנו על התשובה בכמה מקומות בתורה. והתבאר כי התשובה מתקבלת גם כי ישוב החוטא מרוב צרותיו, כל שכן אם ישוב מיראת השם ואהבתו, שנאמר (דברים ד'): בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו, עכ"ד.

עולם חסד יבנה

עולם חסד יבנה וכל הבריאה מלאה חסד עם בני אדם וכמ"ש (תהלים ל"ג): חסד ה' מלאה הארץ, וזו מטרת כל הבריאה כולה. הנשימה שהאדם נושם היא חכמה עמוקה ומאוד נפלאה מאת הבורא עולם שזה ימשיך חיות לאדם. האויר מלא אקסעגין וניטראגין ועוד חלקים קטנים של מיני גאזים אחרים, שהסך הכל שבהם הוא שכשהאדם נושם זה נותן לו חיות, חסד נורא זה מוכרח להאדם בכל רגע. הרגילות עושה את שלו שכשנתמלאה הריאה עם אויר לא ירגיש האדם בגודל הנעימות וחיים שנתוסף לו, וחלק מהאויר הולך להדם ומסבב את כל הגוף ונותן בו חלקים של חיות. האמת הוא **שכל הנשמה תהלל קה**, על כל נשימה ונשימה צריך לומר הלל שלם ולא חצי הלל. אם אין אומרים הלל, על כל פנים ירגיש האדם את חסד ה' שהוא מעולם ועד קצה העולם במה שנושם אויר ובשאר אלפי חסדים שהקב"ה עושה אתו.

וכן עשה הקב"ה עמנו כשהזייר וחסד גדול גמל אתנו שהעמיד נביאים שהזיירו כסדר על התשובה, וכתבו נביאותיהם לדורות כדי שיוכלו בני ישראל ללמדם ולעיין בהם ולמצוא את הדרך לשוב. וצדקה עשה לנו אלקים כי נתן לישראל גדולי ישראל ובעלי הגיון ורוח שחברו ספרים המעוררים לתשובה, ה"ה רבנו יונה שבביאור משפט אחד מספרו החשוב שבשערי תשובה אנו עוסקים כעת, רבנו בחיי בעל חובת הלבבות שבתוך ספרו כתב שער התשובה, הנשר הגדול בעל כנפיים הרמב"ם שחיבר הלכות תשובה, ועוד חיבורים חשובים וקדושים שנתחברו בכל הדורות, ובנוסף לזה שלח צדיקים בכל דור ודור וגם בדורינו זה, שחנן להם כח הדיבור מענה לשון להוכיח את ישראל וללמדם דרך תשובה כדי לזכך את נפשם.

משל למה הדבר דומה, לחולה אנוש העומד על סף המיתה שבא לרופא מומחה גדול במלאכת הרפואה לבקש רפואה לגופו. הרופא ערך עליו שורה של בדיקות שונות עד שהעלה בדיוק את מחלתו ורשם לו סמים שונים שיקחם בזמנים שונים, וכן סידר לו איזו מאכלים מותר לו לאכול ואיזו אסורים לו, באיזה שעה מותר לו לאכול ובאיזה שעה אסור, וכדומה מענייני הרפואות. הנה הרופא הזה עשה חסד גדול עם החולה שהרי הצילו ממות בטוח לחיים, אך כמה מאוד נתגדל ונתאמץ חסד הרופא כשמצלצל בכל יום על הטלפון לבית החולה ומזכיר לו איזה תרופות ליקח באיזו שעה, ומזהיר אותו שוב ושוב על המאכלים האסורים עליו. הלא רופא זה בעל חסד הוא שאין כמותו, לא די שהצילו ע"י שהורה לו דרך רפואה, אלא עוד עומד הוא ומזהירו מדי יום ביומו שיהזר בדרכי הרפואה שצווהו כדי שיוכל החולה לחזור לאיתנו ולכוחו הראשון.

ככל החזיון הזה עשה הקב"ה לעם ישראל באהבתו אותם. שלא רק שהראה להם דרך תשובה איך שינקו מחטאם, אלא העמיד עליהם נביאים שיוכיחום, והעמיד להם תנאים ואמוראים שיהזירו את העם כסדר לעסוק בתשובה כמו שבא ברובי האגדות שבתלמוד ובמדרשים, והעמיד להם מוכיחים ומחברים בכל דור ודור להראות להם את הדרך העולה בית קל.

בימי הנביאים הבין העם עומק הפגם של כל חטא

כשמסתכלים בפרקי הנביאים רואים חוט השזור בכל ספרי הנביאים. הנביאים מזהירים את האומה שוב ושוב שעדיין יכולים לעשות תשובה, הם חוזרים ומכריזים שעדיין בידם לדרוש את הקב"ה ולמצוא, כל זמן שעדיין לא פגע באדם מדת הדין ימינו של הבורא עולם פשוטה לקבל שבים, ואומר שובה ורוצה בתשובה. נראה מזה שהעם לא האמינו בתשובה, הם סברו שאבדה תוחלתם נכזבה תקותם וכבר אין להם עוד תיקון, ועל זה סובבים דברי הנביאים שהזיירו וחזרו והזיירו שעדיין אינו מאוחר בלוח הזמן של הקב"ה ובידם לעשות תשובה.

והנה בימינו רואים אנו מדי יום איך שרחוקים שנתרחקו מאוד מדרך התורה נעשים לבעלי תשובה ומתנהגים על פי דרכי התורה בכל הדורות, וכן המציאות מראה ביהודים חרדים שאין להם בעיה זו שכבר נמנע מהם לעשות תשובה, אלא שחושבים שעדיין יש להם הרבה זמן ואימתי שירצו יעשו תשובה. עכשיו עדיין רוצים להתנהג בקצת קלות, רוצים ליהנות מההנאות שהעולם הזה מספק בשפע, רוצים להתנהג בעצלות וליבטל מלימוד התורה, במקום ללמוד תורת ה'

עלינו חסדו יותר מכל עם ולשון שהרי בשביל ישראל שנקראו ראשית נבראה הארץ ומלואה תבל וכל אשר בה.

דרך תשובה הורית

כשמתבוננים בכל מיני חסד ה' רואים את החסד המיוחד של תשובה. והוא כדוגמת החסד שעשה הקב"ה שאפילו כשבני אדם פושעים בבריאתם ע"י שאוכלים מאכלים שהגוף אינו סובל אותם בטבע, הכין הקב"ה תכונה מופלאה הכוללת כמה אלפי חלקים נפלאים בגוף האדם שיוכל הגוף לנקות את עצמו מהפסולת ורק חלק הטוב נשאר בהגוף. וכמין חסד הזה עשה הקב"ה גם כשברא את התשובה. שהלא ע"י עוונותיו פגם האדם בנפשו פגמים עמוקים וגדולים, ובדרך הטבע צריכים להשאר שם לעד ולעולמים, אבל הקב"ה מגודל חסדו וטובו ברא את התשובה כדי שיוכל האדם לתקן את מה שקלקל, ושב ורפא לו.

דרך האדם לחשוב שכשהוא עוסק בתשובה הוא עושה טובה הכי הגדולה להקב"ה, אבל זהו טעות מוחלט! על האדם להבין שמה שהקב"ה למד דרך תשובה הוא חסד גדול מאד שרצה הקב"ה לזכות בה את ישראל בכדי להציל את חייהם וחי נשמתם מלרדת שחת, על האדם להבין שתשובה הוא מתנה נפלאה מאת הקב"ה. וכלשון השערי תשובה: **מן הטובות אשר היטיב השם יתברך עם ברואיו כי הכין להם הדרך לעלות מתוך פחת מעשיהם ולנוס מפח פשעיהם**, כל זה עשה הקב"ה בגודל רחמנותו שלא ילך האדם חיים שאולה ותכרת נפשו לנצחים, **לחסוך נפשם מני שחת ולהשיב מעליהם אפו**. ולא רק שהכין דרך איך לנוס מן שחת ועל האדם לחפש את העצות והדרכים להצלה זו, אלא זאת ועוד יותר, **שלמדם והזהירם לשוב אליו כי יחטאו לו**. הורה ולימד הקב"ה את דרך תשובה, ולא זו שגילה להם ולימדם, אלא אף זו, שהזהירם באין ספור הזהרות שישונו בדרך תשובה בעודם בחיים.

וממשיך השערי תשובה: ואם הרבו **לפשע ולמרד ובגד בוגדים בגדו**, אפילו שעשו חטאים גדולים והיו מזידיים והרבו למרוד בה', והשכל הפשוט מחייב שלא תינתן להם פתח תשובה, **לא סגר בעדם דלתי תשובה**, אפילו לאנשים כאלו הקב"ה מחכה לתשובתם ומרבה לסלוח להם. ואמרו חז"ל (שבת י'): הנותן מתנה לחבירו צריך להודיעו. והסיבה היא כדי שחבירו ידע מהטובה שעשה לו ויהנה וישמח עם המתנה. ובעבור שהתשובה הוא חסד גדול ומאוד נפלא של הקב"ה על כן אמר הכתוב (תהלים כ"ה): טוב וישר ה', הקב"ה הוא עצם הטוב והיושר **ועל כן יורה חטאים בדרך**, מלמד לחוטאים את דרך התשובה.

חסד המוכיחים לאורך הדורות

הקב"ה מדריך ומזהיר לאותם שכבר נכשלו ונפלו לפח איך לינצל מעונשים הנוראים הממתינים על הנפש החוטאת ולנקות את נשמתו כל עוד שהברירה בידו לעשות כן. נצייר לעצמינו איש המשטרה העומד ומזהיר למנהיגי מכוניות: אל תחנו המכוניות שלכם במקום הזה כי הוא נגד החוק, ואם תעברו את החוק יענישו אותך בסכום כסף. ברור שאיש המשטרה הזה בעל חסד גדול הוא שעומד ומזהיר אל תעמידו את המכונית במקום הזה ולא תיענשו.

החיים, בירכה את דוד שיזכה לעולם הנשמות. אמונה זו היתה נחלת האומה כולה.

אמונה זו כה פשוטה היתה אצל עם ישראל עד שלא האמינו שתשובה יכולה לעזור להם, סברו שכבר אבדה תקותם ולמה יעשו תשובה. לא האמינו שתשובתם תועיל, והיה ברור אצלם שכה חטאו והכתימו את נשמתם עד שכבר אין להם תרופה. ולכן אמרו להם הנביאים שוב ושוב: עדיין בידכם לעשות תשובה! לוח הזמן של הקב"ה הוא ולעולם אינו מאוחר מדי! עד יום מותו מחכה לחוטא ואם ישוב מיד מקבלו. לא כן אנו, אין אנו מבינים את עומק החטא וגודל הפגם שהחוטא גורם, ולכן חושבים אנו שתשובה היא דבר של מה בכך ואומרים שוב ושוב אחטא ואשוב, אחטא ואשוב.

נשמה שנתת בי

מחויבים להבין את גדולת נשמת החיים שנפח הקב"ה באיש הישראלי, מציאות הנשמה הוא יותר אמיתית ממצויאות הגוף. נדמה לנו שהגוף יש לו איזה ממשות. אבל ברובו הוא קיבוץ של גאזים ושאר חומרים, ובבא הזמן והאדם מת ונקבר אין גופו נשאר בקרקע, כל גופו מתמוטט, פורחים להם הגאזים והכוחות כל אחת למקומה, ונמצא שמציאות האדם הוא כחלום יעוף, הוא רק דמיון. לא כן הנשמה, אמיתית היא בעצם, אמיתית יותר מצור הגיבראלטור, שהוא הסלע הגדול ביותר בכל העולם (בספרד על שפת ים התיכון, וגודלו עד 425.5 מטר), אפילו אבן הגדול והחזק הזה יכול להתבטל ע"י פצצת אטום שאז כל הסלע יתפוצץ לאין ולאפס לא יזכר ולא יפקד מקומו. לא כן הנשמה שהיא חלק אלקי ממעל והיא חיה לעולמי עד.

לנפש טבעיים משלה וחולאים משלה, וחולאת הנשמה נזקה חמור הרבה יותר מחולאת הגוף. אפילו חטא הקטן ביותר הוא חולאת גדול מאוד לנפש ופוגם בה ומחבל בה עד שנשאר הרושם על הנשמה לעולם, ואי אפשר סתם לשכוח מזה, וכמו שהחובת הלבבות כותב: שום חטא איננו קטן אם אין האדם שב על זה.

ולמשל: יתוש תחת כר האדם הישן תפריע לו כל הלילה, ולמרות שהיתוש הוא עוף מאוד זעיר ובלתי חשוב, ימשיך הוא להפריע את השינה, אי אפשר לשכוח מזה בשום אופן, הוא שם ומפריע הוא לאדם.

כן הוא החטא, אי אפשר לשכוח מזה, אבל אין הוא כיתוש אלא כראם. מחלה צרעת נושנת ומחלה ממארת היא בתוך הנשמה, ההיזק הגדול ביותר בכל העולם הוא חבלת החטא על הנשמה. דבר זה קשה בימינו לקבל אפילו ליהודים חרדים. מבינים הם את חשיבות המצוות ועוסקים תמיד במצוות, מחנכים את הבנים ובנות לתורה ולמסורה, כל אשר מרגישים ורואים נתקבלים אצל היהודי בימינו, לא כן ענין הנשמה. אין מרגישים אותה. ואפילו כשהיהודי יודה שבודאי יש בו נשמה אבל אין זה מספיק, צריך להרגיש אותה! ואם האדם עוסק בבריאות הגוף, הולך לרופא כשסובל איזה מחלה או אי נעימות, פי אלף ורבוז מזה צריך לעסוק בבריאות הנשמה הטהורה.

ולכן נחוץ הוא מאוד לדבר מהנשמה, להבין שהנשמה היא המציאות האמיתית של האדם, הוא הדבר היחידי העומד לנצח, צריך לשומרה בכל מין שמירה ששייך יותר משהאדם שומר על סכום של מיליון דולר שיש בידו.

שהנחיל לנו מורשה רוצים לטייל ולדבר דיבורים אסורים ודברים בטלים, אינם עדיין רוצים בהתאמצות, הלא יש כל כך הרבה שנים. חושבים שישובו כשיהיו בני שלשים שנה, ארבעים שנה, שמונים שנה, הלא שוב יום אחד לפני מיתתך תנן. אין היהודים בזמנינו רואים שום סיבה למהר ולשוב, שהלא סחורה זו של תשובה לעולם מצויה בזול, ולמה להם לרוץ ולקנותו עכשיו כשיכולים למצוא מחר באותו מחיר הזול? ויש מחר לאחר זמן, וגם להמחר יש מחר.

וכאן המעיין שואל: האם באמת חיים אנחנו באמונה חושית יותר מאבותינו בימי הנביאים? האם אכן מאמינים אנו יותר מאבותינו בענין הזה של תשובה עד שנעשה ענין התשובה קל מאוד בעינינו שאין צריכים לרוץ אחריו כדגים הרצים לטיפי מים, ואימתי שירצו יעשו תשובה וחסל?

אבל לא כן הם פני הדברים. אבותינו אשר בימי הנביאים הבינו את גודל הפגם של כל חטא וחטא, הם הבינו בהבנה יתירה ועמוקה איך שהחטא פוגם בנפש האיש הישראלי ומכתיים את הנשמה עד שכבר לא יתכן לכבס אותה. השראת התורה היתה אצלם כמו החיים תחת שלטון המלכים העריצים, שאם אחד עשה איזה דבר שיש לו צד משמעות שהוא נגד החוק שהמלך חקק, אז ראשו לא היה בטוח על כתפיו, וידע היטב שהיום או מחר תלויני המלך ישיגו אותו ויעשו קץ לחייו. אמנם לא לקח זמן רב ובולשת המלך השיגו את האיש, המלכות הרגה אותו בריש גלי לעין כל, ובחרו דווקא במין מיתה שתארך את יסוריו הגדולים של הפושע לאיזה ימים, החוטא צעק בקולות גינוחי גנח וילילי ליל ולא ריחמו עליו. תושבי המדינה ראו עין בעין איך שהפושע נהרג באכזריות נוראה ולמדו את הלימוד היטב היטב, ופחד המלכות ירד עד עמקי נפשם, ופחדו מלעבור על שום פקודה. ולכן בשליטים כמו אלה כמעט שלא נמצא חוטא נגד המלכות.

כדמיון הזה חיו אבותינו כלפי הקב"ה. הם ידעו והבינו שהקב"ה ברא את העולם והכל שלו והוא מלך גדול ונורא, ובחר בעם ישראל וצוה להם רמ"ח מצוות עשה ושס"ה מצוות לא תעשה, וחיו באמונה האמיתית **שהוא אמונה חושית, חשו את האמונה וחיו את האמונה**, והבינו שהחוטא העובר על דברי מלכו של עולם דמו בראשו, יום העונש יגיע בעולם הזה ובעולם הבא והמון פרעניות מוכן להם. יהודים אלו האמינו בגיהנום **באמונה חושית**. הנביאים שהיו מבקרים גדולים, וכל חטא קטן הם מתארים כחטא גדול מאד, כמבואר זאת כמה פעמים בדברי חז"ל כשדורשים את הפסוקים על החטאים של הקדמונים, מכל מקום לא מצינו בכל התנ"ך שהנביאים יוכיחו את האומה אפילו פעם אחת שאין הם מאמינים בהקב"ה ובשכר ועונש. חטאים הללו לא היו בנמצא כלל. הנביאים הזהירו על עבודה זרה שבזה טעו הדורות ההם שסברו שהקב"ה האציל מכוחותיו למזלות ולמלאכים שניהלו את העולם כמבואר ברמב"ם ובשאר ספרי הראשונים, אבל כפירה בהקב"ה, כפירה בשכר ועונש, כפירה בבחירת ישראל מבין העמים, חטא זה לא היה בנמצא כלל, ולכן אין אנו מוצאים אפילו פעם אחת שהנביאים יוכיחו על זה. אמונת נצחיות הנשמה היתה מסורה ישנה אצל כלל ישראל מהאבות הקדושים עד לאדם הראשון. הלא אשה פשוטה, אביגיל אשת נבל הכרמלי, אמרה לדוד המלך: ותהי נפש אדוני צרורה בצרור

הקב"ה פשוטה לקבל שבים באיזה מצב שיהיו. יכולים אנו לחזור על מה שגילה הקב"ה ע"י שלוחיו הנביאים, אבל עדיין אין לנו שום הבנה איך התשובה פועלת להסיר את הכתמים שבנפש.

נמצא שהוא מחסדי השם הנפלאים שברא את התשובה שתועיל למחוק את חטאי האדם, והוא חידוש גדול וגם נס גדול, ולכך מברכים אנו שלש פעמים ביום: ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה, הקב"ה רוצה ומחכה לתשובת עמו. וכן אנו מברכים שלש פעמים ביום: ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח. כמה מן החסד והחנינות יש במושג הזה שהקב"ה מקבל תשובה על חטאים, על האדם להתבונן בחסד ה' זה כשאומר שתי ברכות אלו, מי האיש החכם ויבין את זאת!

ורבנו יונה ממשיך: אפילו כשהאדם שב מעונותיו לא בגלל שהכיר את גודל חטאו וכמה פגם בנשמתו, אלא משום שהקב"ה שלח לו עליו צרות המדכאות את נפשו ומכיר את חטאיו ומביאים לו לשוב, גם תשובה זו הקב"ה מקבל, **כי התשובה מתקבלת גם כאשר ישוב החוטא מרוב צרותיו**, וכמו שכתוב בתורה בפרשת התוכחה: **בצר לך ומצאוך כל הדברים האלה באחרית הימים**, אז לאחר שתקבל המכות המופלאות האלה שבע על חטאותיכם, **ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו**, הקב"ה יקבל את התשובה. והוא חסד גדול יותר מן התשובה שהאדם שב מעצמו.

בודאי שאין תשובת השב בגלל הצרות ויסורים חשובה כמו תשובת השב כשיש לו כל טוב ויושב על סיר הבשר ואומר: הקב"ה נתן לי כל טוב, הקב"ה סבב אותי בכל כך מיני שמחה של חיים עושר ואושר, רוצה אני לשוב לחיק ה' ולבא תחת כנפיו. זו היא התשובה החשובה ביותר מכל מיני תשובות. אבל גם השב מצרות וכדומה הקב"ה מושך אותו אליו ופורס צילו עליו כי לא ידח ממנו נדח.

וכתב רבינו יונה שהקב"ה יעזור לשבים, לכל סוגי הבעלי תשובות, כשאין יד טבעם שנתקשתה ע"י רובי החטאים משגת, ויחדש בקרבם רוח טהרה להשיג מעלת אהבת ה'. וכמ"ש (דברים ל'): **ושבת עד ה' אלקיך ושמעת בקולו ככל אשר אנכי מצוך היום אתה ובניך בכל לבבך ובכל נפשך**, ונאמר להלן (שם ו'): **ומל ה' אלקיך את לבבך ואת לבב זרעך**, להשיג אהבתו. ודבר זה הוא חסד נפלא מאד מאת יוצר כל היצורים שהוא מחזיר לחוטא השב נשמה טהורה כמו שהיתה בשעה שנולד, טהורה ומזוככת מכל החלודה שהעלה האדם עליה ע"י חטאיו ופשעיו. כמה גדולה היא ברכת ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה! הקב"ה מסייע לבעלי תשובה, ונותן להם לב חדש כאילו לא חטאו, עומק חסד הזה אי אפשר להיות מוגזם, כי כאשר גבוהה השמים מן הארץ, כן גבוה דרכי הבורא עולם מהבנתם של בני אדם.

תשובה רעה

אך חסד הקב"ה פועל גם כן להיפך. אם מתחרט אדם על דבר טוב שעשה, אז הקב"ה מקבל את תשובתו זו ודבר הטוב שעשה מקודם נמחק. למשל: בן תורה שיושב בישיבה ועוסק בתורה ובתיקון נפשו וזה כל עולמו, ואח"כ כשהולך לעשות מסחר אם השקפת עולמו משתנית לאמר יש דברים טובים בעולם חוץ מתורה ועבודת השי"ת, אז זה נקרא תוהא על הראשונות. על האדם להזהר מזה שבשום אופן לא יתן מקום

אבל אנשים אינם נוהגים כך, הולכים הם למקומות המזיקים לנשמתם ובזה הם מראים שאין מאמינים במציאות הנשמה בתוך האדם. לו היו מאמינים בזה, איך היו הולכים למקומות הפוגמים בנשמה? האם ילכו למקומות המזיקים לגופם?

כל הקורא בספרים חיצוניים ובעיתונות בלתי כשרים והמסתכל על חדשות, והשומע פראגראמים בראדיו של ליצנות וניבול פה, דברים אלו מסכנים את הנשמה, ונפשו משתנה! אין שום ספק בדבר. הלא את כספו ישמור האדם עד מאוד, ולמה זה לא ישמור על נשמתו שערכה שוה הרבה יותר מכספו?

ולכן על האדם לידע שהנשמה הוא עצם מציאתו והוא הדבר הכי חשוב ביותר שיש להאדם, וכחפץ יקר של זכויות משובץ באבני אודם פטדה וברקת שצריך לשמרה מאד שלא תקבל שום חבלה, עוד יותר מזה הערך של הנשמה. הוא שאמר שלמה המלך בחכמתו (משלי ד'): **מכל משמר נצר לבך**, יותר מכל דבר גשמי שיש לך אתה צריך לשמור את לבך. ולב אין הכוונה כאן ללבו הבשרי של האדם, אלא על המח של האדם ששם משכן הנשמה, **כי ממנו תוצאות חיים**, שזהו מקור החיות של האדם בעולם הזה ובעולם הבא.

יש בעולמנו מחלות מסוכנות עד למאוד וכל מי שנפגע במחלות אלו כבר נידון הוא כבן מות, וכשיודע לאיש שפלוני חולה באחת ממחלות הללו הלא ישמור את עצמו עד למאוד לבלתי לבוא סמוך לחולה אנוש הזה, ומי מדבר מלנשום את האויר שהחולה הזה פולט. ועוד יותר אלפי אלפי ורבו רבבות פעמים מזקת להנשמה השייכות עם לץ המתלווץ מהתורה, או עם מי שנאחז רח"ל בחבלי שוא של מינות. הבל דיבורי אנשים כאלו הם מזיקים גדולים עד למאוד. והשומע דיבור אחד מדבריהם, ואפילו כשהשומע מבטל את הדיבורים הללו, אבל הם נוקבים ויורדים עד עמקי נשמתו, בדיוק כמו הבל הנאחז במחלה המסוכנת, זהו המציאות המוכרחת והנשמה נפגמת מדיבורים אלו. דיבורים רעים וגסים קונים שביתה במח האדם עד שאי אפשר לו להפטר מהם, לפעמים לאחר חמשים שנה והאיש כבר זקן ובעל מעשים ואפילו תלמיד חכם, ופתאום דברי ההבל והליצנות של אותו בליעל יעלו במחשבתו. ואיך עולה מחשבה זו לאחר חמשים שנה? היכן היתה המחשבה כל עשרות שנים אלו? והתשובה היא, שהיתה חרוטה בנשמתו של האדם. על כן על האדם לשמור עצמו מכל משמר מלסכן את נשמתו בהשפעות מעין אלה.

ברוך אתה ה' הרוצה בתשובה

נצייר בעצמינו אם אחד המציא רפואה למחלה הממארת הידועה, הלא היה ששון ושמחה בעולם. אבל דבר זה עדיין לא אירע, אבל דבר הרבה חשוב מזה כן אירע: הקב"ה ברא רפואה למחלות הנשמה, והוא פליאה נשגבה: האיך יתכן למחוק חטאים עונות ופשעים שהכתימו את הנשמה היקרה הנחצבת מתחת כסא הכבוד, חלק אלקי ממעל ממש, מה יועיל כשיכיר שעשה רע? אלו המתים ממחלות שגרמו לעצמם גם כן מודים שעשו דבר רע, אבל הרי זה לא מועיל להם. ומחלות הנשמה גרועים ברבבות מדריגות ממחלות הגוף. והחוטאים בדורות הנביאים לא יכלו להבין את כוחה של תשובה, איך מוחקת היא את החטאים שנחרטו ונחקקו עמוק עמוק בתוככי הנשמה, עד שהוצרכו הנביאים להודיעם שוב ושוב שימינו של

המיניות נשארים בנשמתו לעולם, ומה טוב יותר היה לו אלמלא שמע את דברי המיניות כלל.

תנאי התשובה

כשהחוטא שב באמת אז תשובתו נתקבלת ע"י הקב"ה אבל זה לא הולך כל כך בנקל. הבורא עולם סידר בהבריאה תנאים אימתי נתכפרה העבירה בתשובה, ודבר זה מבואר בגמרא (יומא פ"ו) שיש ד' חלוקי כפרה, וכבר שאל רבי מתיא בן חרש את רבי אלעזר בן עזריה ברומי: שמעת ארבעה חלקי כפרה שהיה רבי ישמאל דורש? אמר: שלשה הן ותשובה עם כל אחד ואחד (שיש עבירה שהיא צריכה לזה ואינה צריכה לזה. אבל תשובה אינה מן החלוקין, שהיא צריכה לכולן - רש"י).

(א) עבר על עשה ושב, אינו זז משם עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיה ג'): שובו בנים שובבים (ומיד ארפא משובתם. למדת שיש עבירה שמכופרת בתשובה לבד - רש"י).

(ב) עבר על לא תעשה ועשה תשובה, תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר שנאמר (ויקרא ט"ז): כי ביום הזה יכפר עליכם מכל חטאתיכם (למדת שיש עבירה שצריכה יום הכיפורים - רש"י).

(ג) עבר על כריתות ומיתות בית דין ועשה תשובה, תשובה ויום הכיפורים תולין ויסורין ממרקין שנאמר (תהלים פ"ט): ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם (למדנו שיש עבירה שצריכה יסורין, ומתסברא הקל לקלה והחמור לחמורה - רש"י).

אבל מי שיש חילול השם בידו (שחוטא ומחטיא את הרבים - רש"י), אין כח לא בתשובה לתלות ולא ביום הכיפורים לכפר ולא ביסורין למרק, אלא כולן תולין ומיתה ממרקת שנאמר (ישעיה כ"ב): ונגלה באזני ה' צבאות אם יכופר העון הזה לכם עד תמותן (למדנו שיש עבירה שאין לה כפרה אלא במיתה - רש"י).

עצה להנצל מן היסורים

רבנו יונה כותב (שערי תשובה פרק ד') שאם עבר אדם על חייבי כריתות ומיתות בית דין, שהדין גותן שזקוק ליסורים שימרקו את חטאיו בצירוף עם תשובה ויום כיפור, יש עצה להנצל מן היסורים כמו שהעלה שלמה בחכמתו (משלי ט"ז): **בחסד ואמת יכופר עון.** ע"י עשיית גמילת חסדים בגופו ובממונו ויפוק לרעב נפשו, ויעסוק במצוות בקור חולים וקבורת מתים ותנחומי אבלים ולשמח חתן וכלה ושאר דרכי החסד בהתאמצות, זה יועיל לו להמלט מהיסורים. ואין אמת אלא תורה כמו שאמר (שם כ"ג) אמת קנה ואל תמכור, ונאמר (תהלים קי"ט): ותורתך אמת. וכשירדוף האדם אחר עסק התורה וינצל זמנו לעסוק בדברי תורה וישית עמלו וטרחו בה וידד שנתו מעיניו, ויהנה לתלמידי חכמים ובני ישיבה מנכסיו כדי שיוכלו לעסוק בתורה, כל זה יועיל לו למרק עונותיו ויעלה לו במקום היסורים, ישמע חכם ויעשה כהנה וכהנה!

גודל החטא של המתאחר לשוב

עד כאן למדנו סעיף א' של השערי תשובה, ועכשיו נעיין בסעיף השני. וז"ל לשון השערי תשובה בהתחלת ספרו סעיף ב': ודע, כי החוטא כאשר יתאחר לשוב מחטאתו, יכבד עליו מאד עגשו בכל יום כי הוא יודע כי יצא הקצף עליו ויש לו מנוס

למחשבות כאלו המביאים איזה מין חרטה, תהיה קטנה שתהיה, על איזה דבר טוב שכבר עשה. וצופה נתן הבורא עולם לבית ישראל, יחזקאל בן בוזי הכהן, שניבא לגבי צדיק שחטא בסוף ימיו. וכה דבריו (יחזקאל ל"ג): **צדקת הצדיק לא תצילנו ביום פשעו... באמרי לצדיק חיה יחיה והוא בטח על צדקתו ועשה עול, כל צדקתיו לא תזכרנה.** ואם תאמר: האיך יחשב הצדק שעשה כלא היה, הרי עשה המצוה, הלא חי שנים רבות חיים בהשקפת עולם נעלה? התירוץ הוא, ע"י חרטה. ע"י התשובה הרעה. וכמו שאמר רבי שמעון בן יוחאי (ב"מ מ'): אפילו צדיק גמור כל ימיו ומרד באחרונה איבד את הראשונות, וקאמר עלה ריש לקיש: בתוהא על הראשונות. ופירש רש"י: מתחרט על כל הטובות שעשה. תשובה פועלת גם לבטל כח המצוות והיראת שמים שעסק בה, ידע האדם ויזהר!

הבנה בענין התשובה

תשובה מועלת למחוק החטא כלא היה, ועוד יותר מזה, זדונות נעשים לו כזכיות! ולעתידי לבוא ישמח האדם ששב בכל לבו על העבירות הגדולות שעשה, ישמח על העבירות כי אז לא יבוש עמהם. כי הרי כולם יראו ויבינו האיך שזדונות נעשים לו כזכיות. ע"י התשובה נעשים עוונותיו מצופים בהם טהור ויתגאה אז מי שהיה מושקע בחטאים והיה קשה לו לשוב על חבילות עבירות שעשה, והתגבר על קישיו ועסק בתשובה, אותם העוונות יהיו נחשבים לו כמצות גדולות שעשה.

וכי ישאל השואל: איך תועיל תשובה למי שרצח את חברו? התשובה הוא, לא רק כשהרג איש אחד מועיל תשובה, אלא אפילו הרג אנשים רבים מועלת תשובה, וכמו שאמרו חז"ל (סנהדרין צ"ו) על נבוזראדן הרשע רב הטבחים שנתגייר. ואם תאמר, מה היושר בזה? הביאור בזה הוא שבדרכים הנסתרים של הקב"ה אף אחד אינו מת משום שחבירו הרגו, הוא מת כי כן נגזר עליו מהקב"ה, אלא שהרוצח בחר ברע והרגו, והוא רשע בעונו ימות. אבל אלמלא היה הרוצח הורגו היה פלוני מת ע"י רוצח אחר או ע"י אופן אחר. נמצא אפוא כי הכל הוא מעשי ה', ולבני אדם יש כוונות בלבד. היכול משהו לומר כי פלוני מסוגל להזיק לאלמוני לולא גזר על כך ה'? אם רואים אנו כי הוא גורם נזק לאלמוני, הרי זה רצון ה', אין הוא נענש על כן בגין המעשה אלא בגין כוונתו. הפסוק 'ועשית מעקה לגגך... כי יפול הנופל ממנו' (דברים כ"ב) מצביע על יסוד זה. 'נגזר עליו ליפול, אך מגלגלים חובה על ידי חייב' (ספרי שם), כל המאורעות הם חלק מתכנית ה'. הרוצח מבצע את רצון ה' אבל הוא אשם בגלל שהוא פועל מרצונו החפשי, אף אדם איננו ביכולת לחולל נזק לאיש אחר אלמלא נגזר כך מן השמים. וכשהרוצח שב אז נמחק מעשה חטא הרציחה שלו, אבל ברור שהנרצח היה מוכרח למות מחמת רצון הקב"ה.

הן אמת שלעולם נשאר רושם מהעבירה שעשה אפילו כששב ונתכפר לו. משל למה הדבר דומה: לאדם ששבר את ידו ומוכרחים הרופאים לקצוץ את ידו, והוא נשאר רק ביד אחת, אבל למדו את האדם הזה ע"י אופנים שונים ומחוכמים האיך להסתדר עם יד אחת. ואכן מסתדר הוא היטב, ויש דברים שיכול לעשות עוד טוב יותר ממי שיש לו שתי ידים, אבל הוא נשאר קטוע יד לעולם. וכן הוא במי ששמע פעם דברי מינות, הם פגמו את נשמתו. וכששב, הקב"ה מוחל לו, אבל רושם דברי

ועכשיו יבין הבר לבב שכן הוא המציאות של החוטא. הקב"ה אינו רוצה להעניש את החוטאים, לגמול רע לבני אדם הוא נגד מהותו יתברך, וכמו ששם ה' בפי מיכה עבדו (מיכה ז): **כי חפץ חסד הוא**. הקב"ה רוצה להשפיע לבני אדם רק טוב וחסד עד אין סוף וזהו תכלית הבריאה. וחוטא זה שעבר עבירה ואינו שב אין הוא מנצל את מתנתו של הקב"ה, נמצא עונו בשני דברים: א) שחטא נגד הקב"ה, ב) שגורם שהקב"ה יעניש אותו נגד רצונו ומהותו ונגד הסדר שסידר הבורא עולם בהנהגת הבריאה כולה, ולכן רעתו רבה ויכבד עליו מאוד ענשו בכל יום. הקב"ה ברא את העולם כדי להטיב עם ברואי, והחוטא מסבב להקב"ה לפעול נגד רצונו ומהותו שהוא חפץ חסד ולהעניש את האדם, ולכן כשהחוטא אינו שב אלא עומד במקומו ככלב על קיאו, הקב"ה אומר לו כלשון המדרש: ביש מזל! טיפש בטלן ונשחף שכמותך, בראתי את העולם כדי להשפיע אך טוב וחסד, ואתה חטאת, בראתי בשבילך הענין הנפלא של תשובה כדי שתוכל לעבור במחלת מבית הכלא, אין אני רוצה להיות שר בית הסהר! אני רוצה לגמול רק חסדים וטובות, ואתה לא ממהר להמלט על נפשיך, אתה גורם לי להמשיך להיות שר בית הסהר ולהעניש אותך, לכך אעניש אותך שבע על חטאותיך.

לנוס שמה, והמנוס הוא התשובה, והוא עומד במרדו והנו ברעתו ובידו לצאת מתוך ההפכה, ולא יגור מפני האף והחמה, על כן רעתו רבה (כלומר, שרעתו בכפלים. הראשון שחטא, והשני שלא ניצל את ההזדמנות הנפלאה שנתן לו הקב"ה שיכול לשוב על חטאיו, ולכן יכבד עליו עונשו בכל יום שאינו שב). ואמרו רבותינו זכרונם לברכה על הענין הזה (קה"ר ז', ט"ז): משל לכת של לסטים שחבשם המלך בבית האסורים, וחתרו מחתרת פרצו ויעבורו, ונשאר אחד מהם. בא שר בית הסהר וראה מחתרת חתורה והאיש ההוא עודנו עצור. ויך אותו במטהו, אמר לו, ביש מזל שכמוך! הלא המחלת חתורה לפניך, ואיך לא מהרת המלט על נפשך?

ודברי המדרש הללו שמביא רבנו יונה צריך בירור: למה הכה הממונה הכה ופצוע אותו לסטים שנשאר על מקומו בתפיסה ולא ברח ממנה כשאר הליסטים? הלא הראה בזה נאמנות יתירה להחוק ולהמלכות, שכיון שנגזר עליו לישב בכלא, ישב שם ולא ברח משם. והתשובה הוא, ששר בית הסהר נתמלא קצף ורוגז שבעבור אותו ליסטים העצל שלא ברח עם חבריו צריך הוא לבוא בכל יום לכלא ולשמש את הליסטים היחיד הזה. שר בית הסהר אינו רוצה לבוא לתפיסה להשגיח על האסורים, רוצה הוא לנוח ולשבת בביתו, ועכשיו בשביל היחיד הבטלן הטיפש הזה הוא צריך לבוא בכל יום לעבודתו, ולכן הכה אותו עד זוב דם.